

An aerial photograph of a mountainous landscape in autumn. The hills are covered in dense forests with trees displaying vibrant autumn colors of orange, yellow, and red. In the foreground, a small village is visible, featuring a prominent building with a red roof and a larger, dark-roofed structure. A road and a green field are also visible in the lower part of the image. The sky is overcast with grey clouds.

SOTESKA NA DOLENJSKEM

Žaga

Soteska

Soteska na Dolenjskem

Žaga

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

674.093(497.4Soteska)
821.163.6-94

SOTESKA na Dolenjskem : žaga / [avtorji prispevkov Zdravko Bradač
... [et al.] ; urednica Blanka Rončelj Novak]. - 1. natis. - Soteska : PGD,
2019

ISBN 978-961-290-467-8
1. Bradač, Zdravko 2. Rončelj Novak, Blanka
COBISS.SI-ID 301767936

*Zbornik je posvečen vsem,
ki jim je žaga prinesla lepe
pa tudi slabe,
ampak nepozabne trenutke ...*

SOTESKA NA DOLENJSKEM

Žaga

Urednica: Blanka Rončelj Novak

Avtorji prispevkov in člani študijskega krožka:

Zdravko Bradač, Matjaž Brišar, Majda Bukovec, Marica Fifolt, Leopold Kumelj, Jože Novak, Mihaela Novak, Boris Pavlin, Darko Pavlin, Franci Pavlin, Jože Pavlin, Blanka Rončelj Novak, Brigita Rončelj, Alojz Tisovec, Tone Virant st., Anica Volf, Mitja Zupančič

Jezikovni pregled:

Mojca Badovinac

Izdajatelj:

PGD Soteska, zanj odgovorna oseba Dušan Fifolt

Oblikovanje:

Matjaž Brišar

Tisk:

Alfagraf d. o. o.

1. natis

naklada: 200 izvodov

Naslovnica:

Soteska jeseni 2016, posnel Marko Majhen

Notranja stran naslovnice:

Razglednica Soteske, odposlana 1909, osebni arhiv Milana Škrabca

Soteska, 27. 9. 2019

Publikacija je nastala v študijskem krožku Moj kraj, ki deluje pri RIC-u Novo mesto. Dejavnost študijskega krožka sofinancirata Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport in RIC Novo mesto.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

RAZVOJNO
IZOBRAŽEVALNI
CENTER NOVO MESTO

Študijski krožek Moj kraj se zahvaljuje vsem, ki so kakorkoli pripomogli pri izdaji publikacije.

Kazalo

Beseda urednice (Blanka Rončelj Novak)	6
Slovarček izrazov, uporabljenih v zborniku	7
Soteška žaga (Anica Volf).....	8
Zgodovina soteškega žagarstva (Mitja Zupančič)	10
Spomini (Marica Fifolt).....	19
Snežna piramida (Jože Pavlin).....	23
V Soteski je bilo »luštno« delat (Alojz Tisovec)	24
Drugi dom (Boris Pavlin).....	26
Lepo otroštvo je bilo (Franci Pavlin)	29
Nič se ni zgodilo (Alojz Tisovec).....	30
Razlika za en »rekelc« (Mihaela Novak).....	31
Žaga je bila pomembna (Majda Bukovec)	33
Pištola (Jože Pavlin)	34
Klobase in šah (Alojz Tisovec)	34
Ko si delavci zaželi počitka (Zdravko Bradač)	35
Rdeči predsednik soteških žagarjev (Tone Virant st.)	36
Je dober, ampak moj je boljši (Jože Pavlin).....	38
Kje je freza? (Alojz Tisovec).....	39
Lastninjenje (Zdravko Bradač).....	41
Kombinezon (Jože Pavlin).....	41
Prva zaposlitev (Leopold Kumelj)	43
Gori!!! (Brigita Rončelj).....	45
Izstrelitev (Alojz Tisovec).....	46
Riba (Jože Pavlin)	47
Pospravljanje pisarn z »boto« (Majda Bukovec)	49
Delo in zabava z roko v roki (Jože Novak).....	50
Gnoj z žage (Alojz Tisovec).....	51
Pust (Anica Volf).....	52
Glasilo Novoles (Mitja Zupančič)	54

Blanka Rončelj Novak
Beseda urednice

Lani smo člani študijskega krožka napisali prvi del publikacije Soteska na Dolenjskem, Vaščani so povedali.

Že ob izdaji prvega dela smo se pogovarjali o možnosti nadaljevanja v začrtani smeri. Ob predstavitvi publikacije smo se glede na pozitivne odzive ljudi odločili, da bo drugi del publikacije govoril o delu na žagi v Soteski in njenem razvoju.

Davnega leta 1870 so zapele žage v Soteski, letos pa so zapela naša pisala. In tako je nastala publikacija, v kateri je zapisana kratka zgodovina žage v Soteski, predstavljeno je delo in kako je bilo to vpeto v vsakdanje življenje vaščanov, seveda pa ne gre brez hudomušnih zgodb, ki so se, po pripovedovanju delavcev, ponavljale iz dneva v dan.

Po pogovoru z avtorji člankov lahko zapišem, da so svoje zgodbe vsi zaključili s tem, da je bilo delo zelo naporno, vendar so z veseljem delali, saj so si lahko vzeli čas za norčije in smeh.

Kako pa je danes?

Slovarček izrazov, uporabljenih v zborniku

- elfarca delavka, ki je delala za strojem za razrezovanje plohov
- díla nižje pog. deska
- gànk lesen pokrit hodnik na alpski hiši, nižje pog. balkon
- gáter les. stroj za žaganje hlodov v deske, jarmenik
- glajs tir
- kôpa velik kup, zložen navadno zaradi sušenja desk, lesa
- krlišče skladišče hlodov
- lokomobíla strojn. pogonska naprava, ki obstoji iz parnega kotla in parnega batnega stroja na njem
- lón star. plačilo, plača
- lustik tudi lustig, sedemka je igra s kartami, prvotno namenjena dvema ali štirim igralcem.
- lúšten pog. čeden, ljubek
- mašínhaus kotlovnica, poslopje, kjer je bil kotel od lokomotive za poganjanje velikega gatra na stari žagi, pozneje kurilnica za pisarne in tovarno
- morál les. žagan les s kvadratnim prerezom
- plòh debelejši ploščat kos lesa iz podolžno razžaganega debla
- rékelc nižje pog. suknjič
- rémelj nižje pog. (lesena) letev
- šájtrga nižje pog. samokolnica
- škàrt žarg. slabi, nekvalitetni izdelki, izmeček
- španglj leseni distančnik
- štucar vrsta žage - zajeralna žaga
- TPI Tovarna plastificirane iverice
- volvo nakladalnik hlodovine znamke Volvo
- zajebáncija vulg. draženje, norčevanje, šaljivo dejanje ali ravnanje
- žamar robilnik

Povzeto po SSKJ in avtorjih člankov.

Anica Volf
Soteška žaga

Žaga v Soteski že stoletje živi.

V senci gozda na desnem bregu reke Krke,
kjer šumenje jezu hrup strojev ublaži,
žagajo se hlodi na deske, plohe, tramove, letve.

Na žagi vedno smo dobili vse,
kar pri hiši lesa potrebuje se.
Žaga v Soteski tudi v srcih Soteščanov živi,
saj z delom na žagi
se je preživelo mnogo družin.

In vsem, ki smo delali na žagi,
delo tam pustilo je lep spomin.

Lepi spomini so tudi iz našega otroštva,
ko so na žagi delali naši starši,
mi pa smo se med kopami lesa igrali
in pred vratarjem večkrat smo bežali.

Pa iz delavske menze je prav lepo dišalo
in tudi za lačna otroška usta je kaj ostalo.

Pa prvo kokto in oro smo v menzi pili,
kadar smo kak dinar zaslužili.

Žaga je vtkana v naša življenja,
o delu na žagi je zgodbic cel kup.
Tukaj smo jih zapisali
in marsikakšni zgodbi se boste tudi nasmejali.

Fotorazglednica Soteske, izdelana okoli 1930, neodposlana
osebni arhiv Matjaža Brišarja

Zgodovina soteškega žagarstva

Raziskovanje zgodovine žage je bilo težavno, saj je sprva kazalo na slabo zbirko virov. Po nekaj neuspešnih poskusih pridobitve informacij smo po napotkih uslužbenke Dolenjskega muzeja prišli do glasila delovnega kolektiva lesnega kombinata "Novoles", ki ga hrani Knjižnica Mirana Jarca. Dokumente in načrte, povezane z gradnjo žage, smo iskali na Zavodu za varstvo kulturne dediščine in v Zgodovinskemu arhivu Ljubljana, Enoti za Dolenjsko in Belo krajino, kar nas je pripeljalo do načrtov, zapisnikov, tehničnih poročil, gradbenih dovoljenj in statičnih izračunov, povezanih z gradnjo žage v prvih 30. letih 20. stoletja.

Kot že naslov glasila pove, so delavci podjetja Novoles izdajali svoje glasilo. V njem so objavljali podatke o doseganju načrtov, oglase za prosta delovna mesta, intervjuje z zaposlenimi, poročila s sej sveta delavcev, sindikalistov in uprave. Objavljali so pohvale, graje, čestitke in osmrtnice. Poročali so z izletov, s športnih in kulturnih dogodkov ter poskrbeli tudi za razvedrilo, s šalami v pisani in risani obliki ter križanko.

Glasilu je izhajalo 1. in 15. v mesecu razen avgusta, ko je izšla samo ena številka. Izhajalo je od leta 1963 in do leta 2003 s premori. V knjižnici hranijo izvode od l. 1969 do l. 1990, l. 1992 in od l. 1998 do l. 2003. Za posamezno leto tudi niso zbrani vsi izvodi. Za namen prispevka je bilo pregledanih le nekaj glasil, in sicer tistih, ki so bili v največji meri povezani z žago v Soteski. Ker smo iskali podatke o žagi pred drugo svetovno vojno, smo preiskali zbirke od l. 1969 do l. 1972, ker naj bi v teh izvodih našli opis žage od začetka do tistega leta, ko je glasilo izšlo.

Na podlagi vseh virov lahko sedaj zapišemo nekaj o zgodovini žage v prvih 100 letih obstoja, prepišemo, kaj so leta 1970 o delu na žagi po drugi svetovni vojni povedali domačini. Prepis je upravičen, saj je to publikacija zgodb ljudi, ki so delali na žagi, zdaj pa imamo možnost to obnoviti, saj so te zgodbe drugačne in starejše od ostalih, zapisanih v publikaciji, in pričevalci so, razen ene izjeme, že pokojni.

Na koncu povzamemo še ostalo, kar se je nanašalo na žago v Soteski, saj so bili v glasilu zapisi za celotno podjetje Novoles in je torej vključevalo še ostale enote.

NOVOLES

ŠT.6

15.marec 1969

LETO VII

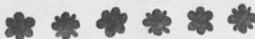
8.**M A R E C
P R A Z N I K
v
N A Š I H
v
Ž E N A****KAR LEPO SMO PROSLAVILI PRAZNIK NAŠIH ŽENA**

Praznik naših žena je pomemben predvsem zato, ker je nastal v času naše NOB in se na ta dan spominjamo vseh tistih zaslužnih žena, ki so ogromno prispevale k temu, da smo danes lahko mirni in v nizu ustvarjamo.

Istočasno pa se veselimo z našimi ženami vred vseh delovnih uspehov, ki jih dosegamo z njihovo pomočjo in ob njihovi podpori, saj so naše žene zaposlene na vseh mogočih področjih, na katerih se uveljavljajo z uspehi.

V našem podjetju smo posvetili letošni našim ženam nekaj misli in pozornosti ne le ta dan, ampak smo sklenili, da jim bomo ob strani pri vseh njihovih prizadevanjih in pri reševanju naših skupnih problemov.

B.L.

**PROSLAVE PO
OBRATIH**

V našem kombinatu smo imeli proslave praznika naših žena že v petek 7. marca zato, ker je bila sobota 8. marca - dela prost dan.

Ta to proslavo so se pripravljali odbori sindikalnih podružnic že tri tedne prej in zato je organizacija proslave uspela.

Ker je pri nas zaposlenih dosti žena, so bile proslave po obratih in oicer so bile pogostene z okusno jedatjo in pijačo vse ženske. Pogostitve so bile v obratnih jedilnicah.

Pred pričetkom proslave je vsak predsednik obratne sindikalne podružnice v kratkem govoru orisal zasluge žena pri ustvarjanju in proizvodnji v našem podjetju. Prav gotovo, da je zasluga naših žena resnično velika že zato, saj jih je nad polovico, ki delajo neumorno dan za dnem in pripomorejo k temu, da naša tovarna raste in se razvija.

Ob koncu govora so šestitali vsam ženam k prazniku in vanka je prejela v spomin na ta dan knjigo "Preko Dolomitov na Štajersko".

Za tem se je razvilo rajanje. Hvale vredno je to, da so se moški izkazali pri strelbi luca in šepav so bili neredni, jim tega niso sicerile.

Prvo stoletje žage

Začetki žagarstva v Soteski segajo v začetek 18. stoletja. Prvo žago so postavili lastniki gradu, in sicer v podaljšku mlina, ki je bil na levem bregu Krke. Verjetno je bila to žaga z enim žaginim listom. Uporabljali so jo za potrebe gradu in ne v komercialne namene. V tistih časih si kmetje niso mogli privoščiti žaganega lesu, zato so si les stesali ali ročno razžagali sami. Na žagi so skrbeli za redno vzdrževanje, niso pa je kaj veliko posodabljali. A za to tudi ni bilo potrebe, saj je bila domača poraba majhna, prevoz žaganega lesa pa je predstavljal prevelike stroške.

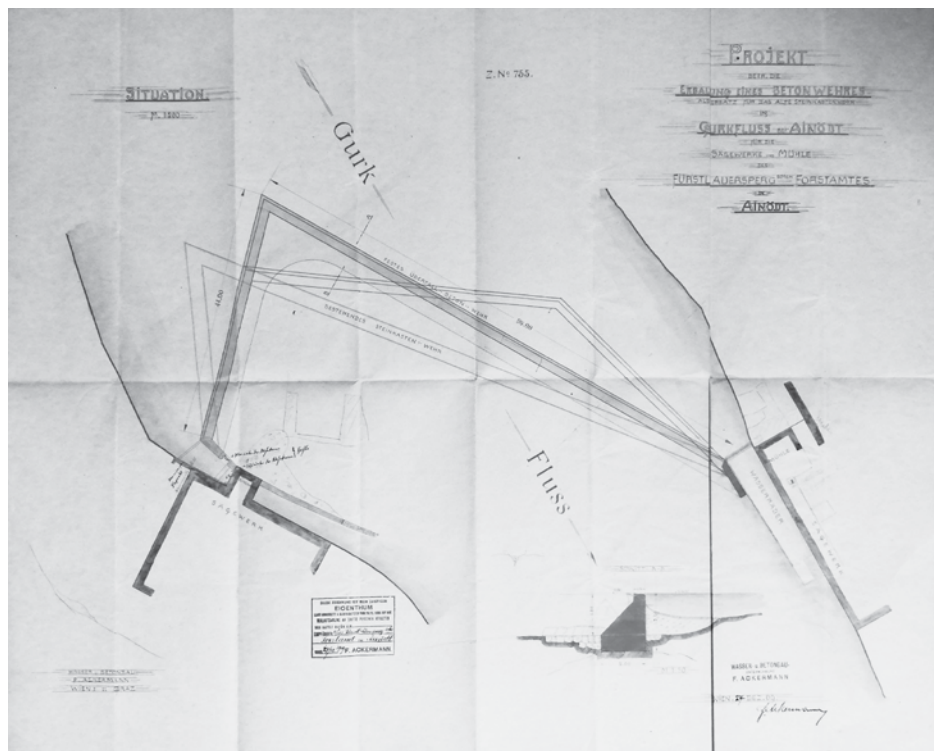
Z industrijsko revolucijo in izumom parnega stroja ter razvojem prometa in trgovine so nastale okoliščine za povečanje oziroma izgradnjo nove, večje žage. Po letu 1849, ko je stekla železnica iz Celja v Ljubljano, je takratni lastnik grof – knez Viljem Auersperg na Dunaju dosegel dogovor o izgradnji ceste Soteska–Krka–Grosuplje, ki naj bi odprla pot v svet njegovi železarni na Dvoru in lesnemu bogastvu kočevskih gozdov. Cesta je bila zgrajena leta 1858, torej leto dni po izgradnji železnice Ljubljana–Trst. Istega leta so tako obnovili mlin in žago venecianko na levem bregu Krke.

Zaradi novih prometnih poti in cvetoče trgovine so rasle tudi potrebe po žaganem lesu. Potrebovali so ga za izdelavo zabojev, saj je v avstrijskem cesarstvu cvetela prodaja južnega sadja. Za izdelavo embalaže pri prevozu sadja je bilo treba žagati bukove deske, debeline 4,5, 5 in 7 mm, imenovane "tavolet", in deske, debeline 22 mm, imenovane "testoni". Za surovino je bil uporabljen bukov les, ki ga je bilo v roških gozdovih na pretek. Tako je že omenjeni knez Viljem leta 1870 dal zgraditi novo žago na desnem bregu Krke. Zgradili so tako z dvema venecijankama po dva žagina lista, štiri velike krožne žage ter malo krožno žago. Žaga je bila zelo moderna za tiste čase. Za pogon turbine je bil sočasno zgrajen tudi kamniti jez, ki je služil za pogon mlina na levem in nove žage na desnem bregu Krke.

Tako se je leta 1870 rodilo žagarstvo v Soteski, kar je prineslo tudi spremembe med lokalnim prebivalstvom, saj je z novo žago obstajal tudi industrijski delavec. Za obratovanje te žage je bilo potrebnih 35 delavcev, ki so v letu dni nažagali približno 2000 tavolet in testonov, za kar so verjetno porabili 5000 m³ hlodovine na leto ali 15 m³ dnevno. Poleg bukovih so žagali tudi jelove deske, za katere pa podatka o količini ni.

Leta 1875 je žago v najem dobil italijanski industrialec Galvani. Leta 1894 je najemništvo prevzel trgovec z lesom g. Javornik. Novi najemnik je

vlagal v redno vzdrževanje in posodabljanje žage. Tako je leta 1900 zamenjal zastareli venecijanski jermenik z novimi polnojermenikom znamke Tophan. Leta 1908 so porušili stari kamniti jez, ker je prepuščal preveč vode, in zgradili novega betonskega, ki stoji še danes. V zgodovinskem arhivu hranijo tudi načrte jezui in turbine, ki so bili izdelani na Dunaju.

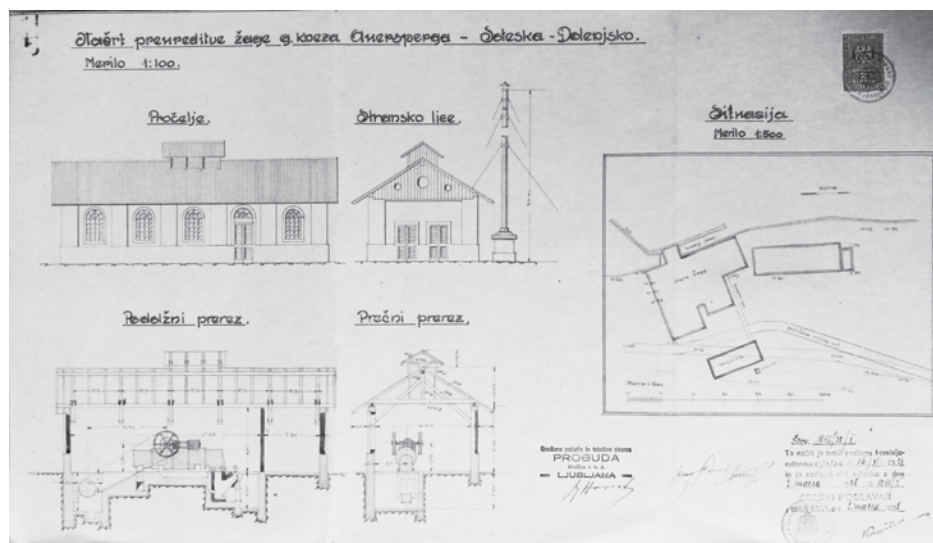
Načrt jezui iz leta 1909

gradivo hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (SI_ZAL_NME/0003)

Leto 1920 je bilo politično obarvano, saj je povezano s političnim bojem za izboljšanje pravic delavcev. Revolucionarni val oktobrske revolucije je oplazil tudi revne delavce na žagi v Soteski. Za izboljšanje gmotnega položaja delavcev se je delegacija treh mož odpravila do oblasti v Ljubljano. Prosili so naj posreduje pri takratnih delodajalcih za povečanje zaslužkov. Seveda to početje delodajalcem ni bilo po godu, zato so tem trem možem zagrozili z odpustitvijo, kar se je za enega tudi uresničilo.

O teh dogodkih se je razpisal tudi g. Tone Virant v zapisih za glasilo z naslovom: Spomini na naše predvojne delavske tovariše. V njih je opisal težak položaj Soteščanov, ki so v 12-urnih delavnikih trdo delali na žagi. Plačilo je bilo majhno in ni prineslo niti belega kruha, kaj šele izboljšanje gmotnega stanja. Po pričevanjih starejšega tovariša je opisal tudi dotični dogodek odprave v Ljubljano, kjer so bili lepo sprejeti. Obljubljeno in zapisano je bilo vse, kar so zahtevali, vendar iz obljub ni bilo nič. Kot že napisano, jih je doma pričakala slaba dobrodošlica, odpustitev.

Leta 1927 in 1929 sta sledili dve večji rekonstrukciji žage na desni in mlina na levi strani Krke. Prva je bila rekonstrukcija mlina in žage na levi strani in novogradnja strojnice z lokomobilo na desni strani reke. Mlin in žago so opustili ter ju zamenjali s turbino za proizvodnjo elektrike, ki je služila potrebam po elektriki na žagi, gradu, šoli, v cerkvi in župnišču. Strojnico z vgrajeno lokomobilo s 75 KS (konjskih sil) so zgradili zato, da bo lokomobila delala vzporedno s turbino in tako povečala moč, ki je bila potrebna za poganjanje žag. Ker ni imela avtomatskega regulatorja, se ta vezava s turbino ni obnesla, zato so pri drugi rekonstrukciji obstoječo lokomobilo zamenjali z novo priznane znamke Esterer s 140 KS. Prav tako so leta 1929 zamenjali tudi polnojarmenika svetlobne odprtine 95 in 61 cm. Dokupili so nov cepilni polnojarmenik za tavolete in čelilno žago

Načrt preureditve žage iz leta 1928

gradivo hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (SI_ZAL_NME/0003)

za čeljenje hlodovine, oboje znamke Esterer. Zgrajeno je bilo tudi novo pisarniško poslopje. Glede na zgodovinske zapise lahko mirno trdimo, da je bila tedaj to ena najmodernejših žag na slovenskem ozemlju.

Vendar najmodernejša žaga še ne pripomore k uspehu, če jo večji del leta pestijo neugodni naravni pogoji. Na uspeh vpliva tudi družbena klima in, kot vemo, je bila v letih okoli 1930 huda gospodarska kriza, kar se je odražalo tudi na žagi, ko je moral upravitelj g. Javornik odpustiti kar 40 delavcev. O tem priča zapisnik žandarja z Žandarmerijske stanice Toplice. 15. avgusta 1930 si je ogledal situacijo na žagi ter zapisal, da je delodajalec odpovedal delo zaradi gospodarske krize v lesni industriji. Kljub temu pa, da bo žaga še naprej obratovala v zmanjšanem obsegu. O odpuščenih delavcih je zapisal, da so bili to povečini mlajši neoženjeni moške iz okoliških vasi občin Toplice, Gor. Polje in Dvor, ki imajo svoje domove in tudi nekaj zemlje. Na koncu je ugotovljeno, da se ne krši reda in miru in tudi ni znakov, da bo do tega prišlo. Tri leta pozneje je prišlo do stavke delavcev (štrajk), ki zaradi neenotnosti ni uspela. Nekaj najbolj nepokornih delavcev je bilo ponovno odpuščenih in zamenjanih z delavci iz sosednjih hrvaških dežel.

Pestile so jih dolge in mrzle zime in, kot vemo tudi iz današnjih časov, je mraz na senčni strani doline v zimskih delih leta res neznosen in ga je težko prenašati. Poleg tega so jih prizadele tudi druge naravne nesreče, kot so poplave. Leta 1934 je bila največja, kar jih pomnijo v času žage. Stala je kar tri mesece, da so odstranili ogromno škodo in jo popravili za ponovni zagon. Veliko lesa je bilo odplavljenega iz skladišča, kjer je voda segala dva metra visoko. Kako visoka je bila Krka v času poplave, priča zabetonirano železno znamenje na vogalu stanovanjske hiše pod mostom, na katerem je vklesan napis "Hochwasserstand 1934".

Leta 1935 je knez Auersperg sklical sestanek svojih strokovnjakov, na katerem je padel predlog, da bi v Straži zgradili novo tovarno vezanih plošč. Za to lokacijo so se odločili, ker bi tako odpadel strošek prevoza do železniške postaje. Z novo lokacijo bi rešili tudi težavo neprimernih skladiščnih prostorov v Soteski. Za proizvodnjo vezanih plošč so se odločili zaradi vse večjega trenda prodaje le-teh in ker so v Pivki tako tovarno že postavili. Do realizacije ni prišlo, saj je bila prehitro tu druga svetovna vojna. Maja leta 1942 se je žaga ustavila.

Med vojno so bili elektromotorji, dinami in pogonsko jermenje odneseni v Rog za delovanje partizanskih delavnic.

Žandarm. stanica Toplice

Br. 1104

15. avgusta 1930.

V TOPLICAH

Odpušč delavcev
pri firmi "javornik", Preškemu načelniku Novomesto.

Od nekakega uradnika firme "javornik", par-
na žaga v Loteski (Loshavas obč. Toplice) sem dobil, da
je navedena firma odpuščala delo 40 delavcem, ka-
teri bodo 16. km odpuščeni in sicer radi krize v lesni
industriji. Parna žaga bo - v prihodnjem obsegu -
obdelovala dalje.

Odpuščeni delavci so domačini iz okoljskih
vasi občin Toplice, Gor. Polje in Dvor, po večini neozve-
ni, mlajši ljudje in taki, kateri imajo svoje domove
in nekoliko polja.

Firma namerava, da se krize ublaži,
odpuščene delavce zopet sprejeti v delo.

Red in mir se do sedaj ni krivil in tudi
ni znakov, da bi došlo do kakšnega nerada.

L. k. st. žand. mar. i. be

Antoni J. Novčan

MINISTVO
SREZA NOVOMEŠKOG
NOVOMEŠTO

SREZA NOVOMEŠKOG
NOVOMEŠTO

No. 7565

17/8. 1930.

Prilog.

Ab
7
10/8

Zapisnik Žandarmerijske stanice Toplice, 15. avgusta 1930

gradivo hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (SI_ZAL_NME/0003)

Po vojni so bili stroji prineseni nazaj in tako je 7. septembra 1945 po velikih naporih upravnika Zupančiča in strojnika Černeta veliki polno-jarmenik ponovno zaživel.

Obdobje po drugi svetovni vojni na kratko opišemo kot boj za težko pri-garan kruh. Žaga je životarila z nekaj rednimi vzdrževanji in nadgradnja-mi ter različnimi poskusi obuditve brez večjih rekonstrukcij ali naložb, ki bi pripomogle, da bi si žaga nadela stari sloves najmodernejše na sloven-skih tleh. Za povečanje zmogljivosti ni bilo prostora, že njena lokacija je pripomogla k velikim stroškom prevoza žaganega lesa. Tako so žago v So-teski prehiteli tiste, ki so bile blizu železnice in so imele možnost širitve.

Obdobje od 1946 do 1951 so zaznamovale pogoste kadrovske spremem-be. V tem času se je zamenjalo kar 15 obratovodij. Vseeno je žaga dobila novo ostrešje, novo večlistno krožno žago in cesto na skladišče žaganega lesa.

V letih od 1953 do 1958 je sledilo nekaj manjših sprememb, kot so preu-reditev generatorjev iz enosmernega v izmenični električni tok, postavitve lope za skladiščenje žaganega lesa ter preureditev parilnih jam v sušilne komore. Kot poskus oživitve so uvedli izdelavo lahkega gradbenega ma-teriala (zidaki, stropniki, predelne plošče) iz žagovine, ki se je imenoval barizol. Izdelovali so jih ročno z doma narejenimi pripomočki.

Izdelek je šel hitro in dobro v prodajo, a je bil ročni način izdelave pre-počasen za vse večja naročila. Da bi proizvodnjo avtomatizirali in za izde-lavo barizolov postavili stroje, ni bilo denarja in, kar je poglavitno, bilo je premalo surovine – žagovine. Po dveh letih so izdelavo lahkih gradbenih materialov opustili.

Klub temu se lahko pohvalijo, da so bili zidaki uporabljeni pri gradnji zgradb, kot so Narodna banka, DOZ, hala IMV ter upravna stavba Novo-lesa. Več sreče so imeli s postavitvijo luščilnega stroja, ki je luščil bukovo hlodovino v luščen furnir za izdelavo sedežev. Luščilnik je imel že bogato zgodovino, saj je od leta 1923 do leta 1955, ko so ga v Soteski postavili, zamenjal kar štiri žage.

Tako je potekalo vse do leta 1970, ko je žaga praznovala svoj stoti rojstni dan. Toda vsa ta manjša dela niso vplivala na modernizacijo žage in po-večanje zmogljivosti, niti niso mogla zavreti naravnega staranja strojev in tehnologije proizvodnje. Delavstvo in odgovorni organi so se tega zaveda-li, a vse preveč negativnih vprašanj je bilo vzrok, da se ni dalo najti hitre in ekonomične rešitve za temeljno rekonstrukcijo žage.

Po letih pritiskov delavcev z željo po rekonstrukciji in modernizaciji proizvodnje v Soteski je po več sestankih delavskih svetov, sindikata in ostrih debat o prihodnosti obrata uprava sprejela sklep, da se v Soteski vpelje obrat za plastificiranje iverk.

Tako je prišlo do težko pričakovane modernizacije, s katero se začne pisati novejša zgodovina žage v Soteski, o kateri so več povedali ostali pričevalci.

Delavci na žagi leta 1958

osebni arhiv Ladislava Bukovca

Marica Fifolt

Spomini

Na žagi sem se zaposlila takoj po 2. svetovni vojni. Delovni pogoji so bili zelo slabi, poleti je bila velika vročina, pozimi pa velik mraz. Takrat so bile zime drugačne, bolj mrzle. Malico smo prinesli od doma in pozimi nam je čaj do malice že zmrznil. Delo je bilo zelo težko, primerno za moške, zato je tu delalo malo žensk.

Na žagi sem delala skupaj s sosedo Elo, obe sva delali kot »elfarci«, torej na stroju, ki je razrezoval plohe. Na eni strani je bil mojster, ki je v stroj dajal plohe, ta jih je razrezal, na drugi strani so tako ven prišli »remeljni« in odpadni material (obžagan les na obeh straneh ploha). To je bilo treba razvrstiti, »remeljne« se je zložilo na en kup, odpadni les na drugega. Treba je bilo biti zelo hiter, da si sproti vse odmikal s stroja. Na tem delovnem mestu je delala tudi Pavlinova Tilka, ki je veljala za zelo spretno in delavno. Stanovala je zelo blizu, zato nas je večkrat razveselila tudi s sladkimi domačimi dobrotami, ki jih je spekla in nam jih prinesla še tople.

»Remeljne« so nato na vagončkih po tirnicah odpeljali na drugo stran ceste (tja, kjer danes še vedno stoji tovarna) in jih tam zlagali v kope, visoke tudi do 6 metrov.

Soteški žagarji na izletu

osebni arhiv Marice Fifolt

Po vojni so prišli na žago delavci iz Srbije, da bi spoznali in se naučili dela na žagi. Bilo jih je 12, med njimi tudi ena ženska, Darinka, s katero smo se spoprijateljile.

Na izobraževanju so ostali en mesec.

Spomin na Darinko

osebni arhiv Marice Fifolt

Veliki kupci našaganega lesa, predvsem bukovih desk, so bili Italijani. Po deske so prišli s tovornjaki, ki smo jih morali zelo hitro naložiti. Vse ročno, kar je bilo zelo naporno. Velikokrat so nam prinesli steklenico (pletenko) italijanskega vina, kar je bilo v tistih časih zelo imenitno. Tako je delo tudi lažje in hitreje steklo. Časi so bili takrat drugačni in tudi zakoni. Tako alkohol ni bil uradno prepovedan. V Golobovi hiši je bil sod vina in v času malice so ga nosili v vedru po žagi, da ga je vsak lahko dobil nekaj za spiti.

V sklopu žage je pozneje začela delovati luščilnica, v kateri so proizvajali

furnir. V velike bazene so iz Krke načrpali vodo in jo s kurjenjem odpadkov, ki so nastali pri razrezu lesa, segrevali. V te bazene z vrelo vodo so potem polagali hlodovino in jo tam parili po več ur, nato pa so iz nje v luščilnici izdelovali furnir.

Delo pri teh bazenih je bilo zelo nevarno. Ker ni bilo ustrezno oziroma sploh ni bilo poskrbljeno za varnost, je prihajalo do nesreč, pri katerih so se delavci opekli oziroma poškodovali v vreli vodi. Tako se je zgodilo, da je eden od delavcev padel v bazen in kljub hitri pomoči sodelavcev, ki so ga izvlekli, je pozneje v bolnišnici zaradi prehudih opeklin umrl.

Kljub napornemu delu je bilo delati na žagi lepo, predvsem zaradi ljudi, s katerimi sem se imela zelo lepo. Težko delo smo si popestrili z dobro voljo in raznimi prigodami, ki jih na žagi ni manjkalo.

Kope, visoke tudi 6 m
osebni arhiv Ladislava Bukovca

Snežna piramida

Čez noč je zapadlo veliko sipkega snega. Zjutraj je voznik volva splužil skladišče. Ker pa je bilo že od prej veliko snega, je naredil veliko piramido blizu delavnice. Ta je bila visoka približno pet metrov. V delavnici smo delali Anton Škufca, žal že pokojni, Štefan Bukovec, ki je bil vodja delavnice, Miha Zoran mlajši je bil tehnolog vzdrževanja ter Slavko Zupančič, Zdene Kralj in jaz kot vzdrževalci. Klicali so nas »tačrni«. Med remontom, takrat so se izvajala redna vzdrževanja oz. lahko bi se reklo servisiranje postrojenja, pa je pomagal tudi Jože Novak, sicer kurjač v »mašinhauusu« za žago in tovarno plastificiranih ivernih plošč.

Klicali so nas »tačrni«.

Škufca in Slavko sta se vedno med sabo »zafrkavala« in »provocirala«. No, v bistvu smo bili vsi za »štose« oziroma »hece«.

Tisti dan smo delali samo Škufca, Peciga po domače, Zdene in jaz. Peciga je začel že zjutraj iz samega dolgčasa »provocirati«. Ali je z mastjo namazal ročaj kakega orodja, kljuko od vrat in podobno. Samo da si prišel v delavnico, pa je že bil smeh. Z Zdenetom sva mu vrnila za prigode, kolikor se je dalo. Pecigata je luna nosila cel »šiht« oziroma osem ur.

V službo se je vozil s težkim starim moškim kolesom, skozi vse leto, tudi pozimi. Ob koncu službe, ob dveh, ko smo odhajali domov, se je Peciga usedel na kolo in z Zdenetom sva se samo spogledala. Prijela sva vsak z ene strani z eno roko krmilo (balanco), z drugo pa sedež.

»Ne pregloboko fanta!«

Ni zaviral, ker je bilo vse ledeno in zvoženo od viličarja in volva, bilo pa je tudi okoli minus osem stopinj. Bil je zelo pameten možakar in je takoj uvidel, kaj bo. Rekel je samo: »Ne pregloboko fanta!« in že sva ga z vso močjo zarinila v piramido snega, ga že ni bilo več. Ves ta pripetljaj so videli ostali, ko so odhajali domov. Bilo je veliko smeha za popotnico, saj sva ga za tisti dan ohladila.

Bili smo že pri vratarnici, ko se je ves bel skobacal iz kupa snega.

V Soteski je bilo „lušno“ delat

Prve spomine na žago imam že kot otrok. Ko sem bil v osnovni šoli, se velikokrat zadnje ure pouka sploh nisem udeležil, saj je bilo treba doma delati. Prihital sem domov, torbo odložil na »gank«, mama pa me je že čakala z vpreženimi voli. Odšla sva v Sotesko na žago, kjer sva naložila »dile« in jih odpeljala v Stražo, kamor sva morala priti do druge ure popoldne.

Danes potrebujemo z avtom 10 minut, včasih pa smo z voli potrebovali kar dobro uro in pol. V tem času so nekateri že imeli konje, vendar je bila prednost volov ta, da so lahko več vlekli.

Tako sem enkrat sam nalagal na voz. Ker nisem vedel, koliko je treba naložiti, sem kar nalagal in nalagal. Ko sem prišel v Stražo, sem voz odpeljal na tehtnico, da bi stehali, koliko sem pripeljal. S tehtanjem ni bilo nič, saj sem naložil preveč in tehtnica ni pokazala, koliko sem pripeljal.

Kot otrok sem hodil na žago tudi po žaganje, za steljo živine. Med počitnicami sem večkrat vpregel vole in odšel v Sotesko. Voz sem pustil ob cesti, sam pa odšel z naramnim košem po žaganje.

Od desetih do pol enajstih so imeli delavci malico, ki jo je Virant naznačil s parno sireno. Ko sem se s košem vračal proti vozu, so se mi delavci zelo smejali, meni pa ni bilo jasno, zakaj. Kjer bi moral biti voz, je bil le še njegov zadnji del, sled žaganja je vodila po cesti naprej do »dil«, nato do nekaj kosov lesa in na vrhu klanca je stal vol. Ugotovil sem, da se je ob pisku sirene ustrašil in zbežal po klancu navzgor. Tisti dan z žaganjem ni bilo nič.

Tisti dan z žaganjem ni bilo nič.

Pozneje sem žago spoznal tudi kot delavec. Tam sem začel delati leta 1980 in bil 14 let zaposlen kot vratar. Vedno sem delal popoldne ali ponoči. Žago so zaprli vsak petek ob dveh in jo v ponedeljek zjutraj zopet odprli.

Prvič, ko sem prišel na delo, sem našel polno mizo orodja. Na prejšnjem delovnem mestu sem bil navajen, da je bilo treba na svoje orodje zelo pa-

ziti, da ga ne bi kdo vzel. Ustrašil sem se, da bi tega kdo vzel, zato sem ga pobral in zaklenil v brusilnico.

Naslednji dan je prišel nadrejeni in me vprašal, kje je orodje. Povedal sem mu, da sem ga pospravil, da ga ne bi kdo vzel. Razložil mi je, da se to tukaj ne dogaja in da delavci vedo, da brez orodja naslednji dan ne morejo narediti nič. Izkazalo se je, da so bili vsi zelo pošteni in svojih stvari ni bilo treba skrivati pred ostalimi.

*Razložil mi je, da se to tukaj ne dogaja in da delavci vedo,
da brez orodja naslednji dan ne morejo narediti nič.*

V Soteski je bilo zelo »lušno« delati, vsi smo se zelo radi pošalili, ne glede na situacijo pa smo vedno držali skupaj in tako je bilo delo veliko lažje opraviti.

»Gatra« za razrez hlodovine
osebni arhiv Ladislava Bukovca

Drugi dom

Soteska je vas, ki obstaja že več stoletij, zato ne morem brez kratkega uvoda.

Soteska se imenuje zato, ker je tu ozek prehod, kjer so potekale vse migracije, vključno s turškimi vpadi, zato je pred Sotesko tudi mesto, sedaj celo občina Straža, in že ime pove, da je čuvala pred vpadi turških hord.

Soteska se tudi bohota, zahvaljujoč knezom Auerspergom, z dokaj redkimi spomeniki, med katerimi je tudi Hudičev turn, kjer se je izvajalo »pravico do prve noči« (ius prima noctis). Zahvaljujoč določenim prijemom oblasti je sedaj v pretežni meri obnovljen. Sicer pa je Sotesko knez Auersperg razsvetlil tudi z elektriko.

Seveda nisem uspel izbrskati podatka, kdaj natanko je žaga v Soteski nastala, zato se letnici izogibam, vendar je nesporno, da je za njo dobro stoletje delovanja. No, zdaj pa nekaj o žagi, ki je bila za prenekatere, ki bodo brali ta sestavek, skorajda drugi dom. Pri tem se bom izognil statusnim spremembam v času prejšnjih oblasti in formalnim nazivom, vendar bi rad pojasnil, zakaj sem uporabil izraz »drugi dom«.

Žaga je v času delovanja zaposlovala več deset delavcev in s tem hkrati prehranjevala družine. Nekje od 50. pa nekje do 80. let prejšnjega stoletja otroci s starši nismo množično odhajali na morje, zato pa smo imeli sotesko žago. Ta je tako za nas otroke kot ostale vaščane predstavljala igrišče oziroma prirejen vaški trg (shajališče), kjer smo se družili vsi. V povezavi s tem bom ponazoril nekaj utrinkov iz moje mladosti.

*Žaga je v času delovanja zaposlovala več deset delavcev
in s tem hkrati prehranjevala družine.*

Med počitnicami, ki smo jih otroci preživljali doma, je bilo na žagi skladišče desk, tam, kjer je pozneje stala tovarna ivernih plošč. To je bilo nekakšno skrivališče, kjer smo se igrali »streljanje« s pihalniki (medvedove tace) in bezgovimi cvetovi (bodisi zelene ali rdeče barve). Tisti, ki smo to doživeli, dobro vemo in poznamo užitek te igre.

Po drugi strani je žaga v tistih časih omogočila sprostitev. Bil sem deček,

star manj kot pet let, in začudenje ob prvem televizijskem sprejemniku je bilo tu. V mojih očeh nepredstavljivo. Žaga je dobila prvo televizijo, ki jo je lahko vsak prišel gledat, zlasti ob nedeljskih matineeja, v menzo, kjer je bila nameščena. Dobro se spominjam, kako smo v nedeljo gledali Stana in Olija ter se dobro zabavali. Teh časov ne moreš ne povrniti ne kupiti.

*Dobro se spominjam, kako smo v nedeljo gledali
Stana in Olija ter se dobro zabavali.*

Ker je žaga imela tudi »mašinhaus«, smo se otroci lahko tam vsako soboto stuširali s toplo vodo. V bolj adolescenti dobi pa je v teh istih prostorih obstajal tudi prostor, v katerem smo se lahko nemoteno družili in kartali lustik ne da bi nas kdo nadzoroval, pri tem pa nikoli nismo delali norčij.

Za užitek in norčije so poskrbeli drugi. V 70. letih prejšnjega stoletja se je pojavila potreba po razširitvi manipulacijskega prostora za skladiščenje hlodovine.

Tovarna plastificirane iverice

osebni arhiv Ladislava Bukovca

V ta namen se je nekaj mesecev vrtalo v dobršen del hriba nad obstoječim prostorom žage, sledila je delna detonacija hriba, ki smo jo gledali skoraj vsi vaščani in drugi mimoidoči na levem bregu Krke. Ko je razstrelitev uspela, je bila detonacija tako močna, da je veliko rib vrglo na suho, otroci pa smo jih hudomušno pobirali in pekli v gradu. Izkazalo se je, da je bilo po tej detonaciji na kopnem več rib kot pa v reki.

To je zgolj nekaj utrinkov lepih spominov na žago in tedanje vodstvo, ki je to dopuščalo.

Delavci so nazdravili ob tirih, po katerih so vozili vagončke z lesom
osebni arhiv Ladislava Bukovca

Lepo otroštvo je bilo

Žaga v Soteski je veliko družinam dajala kruh. Ne samo Soteščanom, tudi ostalim vsem vse do Žužemberka.

Enako tudi naši družini. Moj oče je delal pri »gatr«. Rezali so hlodovino v deske različnih debelin. Tudi bratje in sestre so bili zaposleni. Jaz kot najmlajši sem z vrstniki in bratovimi sinovi raziskoval po žagi in ostalem delovišču.

Tukaj je bil popoldne in tudi ponoči čuvaj in marsikateremu smo kakšno zagodli, saj je bila vožnja z vagončkom naš nacionalni šport. Te neumnosti, ki smo jih počeli, bi lahko koga stale tudi velike poškodbe. Po »glajsu« oziroma tiru smo najprej spustili prazen vagonček. Ko je ta ropot zaslišal čuvaj in zagledal vagonček, ki je drvel proti »placu«, je nemudoma pohitel na žago. Medtem smo poskakali na drugi vagonček in zdrveli po »glajsu« do konca »placa«. Tu so bile zložene »dile« v kope različnih dimenzij. Ta proga je bila zelo hitra v ovinku pri luščilnici furnirja, če nisi zaviral, bi lahko vrglo vagonček s tira. Najbolj nevarno je bilo, ko smo prišli do »šiber lune« oziroma kretnice. Čuvaji so samo vpili in se jezili. Po takem dogodku smo bili najslabši otroci. Zmerjali so nas z besedami gimpel, satan, banda, posebej čuvaj Kondrat Strajnar. Najbolj pa smo se bali Adamčka.

Zmerjali so nas z besedami gimpel, satan, banda.

Igrali smo tudi nogomet. Tekme smo imeli s Stražo, Podhosto, Podturonom, z Dvorom in Žužemberkom. Gole smo naredili tako, da smo šli vsi proti žagi in čuvaj je vprašal, kam pa kam. Odgovorili smo, da gremo v Podhosto in ko nas ni mogel več videti, smo skrenili do prostora, kjer so bili zloženi morali. Dolgi so bili štiri metre in 15 na 15 cm debeli.

Zmetali smo jih v Krko, ker je bil na drugi strani brega travnik, na katerem smo igrali nogomet. Tam, kjer je bila Krka najbolj plitva, je bil nekakšen otoček na sredini, so že bili ostali, ne bom našteval po imenu, ker, če bodo tole brali, se bodo že sami prepoznali, ki so te morale povlekli ven iz vode.

Tudi sam sem izkusil delo na žagi. Ko smo se z vagončkom vozili, je bilo zabavno, ko sva pa s sodelavcem vozila poln vagon desk, sva morala zelo paziti, da se ni prevrnil. Ko sva prišla do kope desk, sva jih morala zložiti in odhiteti po drugega. Žaga je bila na začetku, potem se je začelo razvijati luščenje furnirja. Bila je tudi sušilnica za »dile«, kjer so jih tudi ukrivljali za naslon stola. Furnir je pa ves šel v Italijo.

Novoles je bil gigant na Dolenjskem.

Novoles je bil gigant na Dolenjskem. Največji je bil v Straži in na Dvoru.

Kaj imamo pa zdaj? Zahvaliti se moramo reki Krki in Auerspergu. Lepo otroštvo je bilo v Soteski.

Alojz Tisovec

Nič se ni zgodilo

Za novo leto je Škufca polnil balone s plinom, da bi jih imeli namesto petard.

Luč v prostoru, v katerem je polnil plin, je že nekaj časa »žmigala« in kar naenkrat je grozno počilo. Očitno je prišlo do iskrenja, ki je sprožilo eksplozijo plina.

... in kar naenkrat je grozno počilo.

Omet je popadal s sten in stropa, omara, polna ključev, se je prevrnila, vse šipe so popokale, sodelavca pa je opeklo po roki. Hitro smo pospravili, kar se je dalo, postavili omaro na svoje mesto, naročili izdelavo novih stekel in kasneje popravili okna. Čez nekaj dni je šef prišel v ta prostor in gledal po stenah in stropu. Vprašal me je, ali se je zgodilo kaj posebnega. Zatrdil sem mu, da ne. Rekel ni nič več, najverjetneje pa mu ni bilo jasno, zakaj kar naenkrat v prostoru ni bilo ometa.

Delavci na krlišču

osebni arhiv Ladislava Bukovca

Mihaela Novak

Razlika za en „rekelc“

Na žago so hlode iz gozda naprej pripeljali na »krlišče«. Tam smo imeli tračnice z vagoni, na katere so prislonili lege. Nato se je postavil vsak na eno stran hloda in ga s pomočjo cepina povlekel na vagon, vagone pa so na roke porinili do »gatra«.

Na žagi sta bila dva »gatra« – za debele in za bolj drobne hlode. Tam so hlode razžagali, nato pa s pomočjo »žamarja« obrezali, kar je bilo viška. S »štucarjem« so deske odrezali na mero, potem pa vse skupaj z vagoni odpeljali do skladišča.

V skladišču, kjer sem delala tudi jaz, smo deske zlagali na lege, da se je les sušil. Les smo zlagali na približno šest metrov visoke skladnice, nato pa so ga prišli iskat Italijani s tovornjaki. Nanje se je prislonilo lege, nato pa so deske, dolge 4 metre in debele približno 10 cm, s pomočjo »podajače« rinili na tovornjak.

Nekaj časa sem delala tudi v luščilnici. Bila je kot ena velika drvarnica, v kateri je pihalo z vseh strani. Les so najprej prekuhali, ga olupili, nato pa v luščilnici nadaljevali z obdelavo. Na sredini je bila dolga miza, na koncu pa škarje, s pomočjo katerih si odrezal kos furnirja.

*Bila je kot ena velika drvarnica,
v kateri je pihalo z vseh strani.*

Na žagi smo morali zelo garati, vendar smo se zelo radi tudi pošalili, bili smo kot ena velika družina.

A veste, kakšna je bila temperaturna razlika med Sotesko in Stražo? Mi smo rekli, da je razlike za »en rekelc«.

Rozalija Pavlin pri delu
osebni arhiv Ladislava Bukovca

Žaga je bila pomembna

Mi smo živeli na kmetiji in tudi za nas je bila žaga pomembna.

Tako smo, na primer, žaganje potrebovali za steljo kravam v hlevu, da so bile na čistem, ker je bilo dobro vpojno. Furnir, mi smo mu rekli »tabolette«, smo potrebovali pri kurjenju v štedilniku in krušni peči. Po žaganje in furnir smo hodili otroci s »šajtrgo«. Furnir so nam ženske, zaposlene v luščilnici, povezale v pakete, da smo ga lažje znosili v »šajtrgo«. Od tam se spomnim Pavlinove Rozalke in Fifoltove Marice.

Starši so nam dali kakšno stvar, da smo jim odnesli, ker so nam pomagali. Furnirja nismo nič plačali, saj so bili to odrezki od sortiranja. Dober furnir je šel v prodajo, »škart« pa smo dobili za podkuriti.

Povsod je namreč visela strašna pajčevina, bala sem se tudi groznega ropota in bobnenja, ko je žaga obratovala.

Ko smo šli po žaganje, smo morali po strmih stopnicah pod žagalnico, kjer se je nabiralo žaganje, ko so žagali hlodovino na »gatrú«. Ta prostor je bil prav skrivnosten. Vedno me je bilo strah, da ne bo s stropa kaj padlo. Povsod je namreč visela strašna pajčevina, bala sem se tudi groznega ropota in bobnenja, ko je žaga obratovala. Žaganje smo si naložili v naramne koše in ga odnesli v »šajtrgo«, vedno pa se je našel kakšen delavec, ki nam je pri tem pomagal.

*To je bil poseben svet ljudi, vse so vedeli
in nihče se jim ni upal nič reči.*

Če ne drug, pa kakšen od »tačrnih« iz »mašinhausa«. To so bili dežurni delavci, ki so kurili in skrbeli za razna popravila. To je bil poseben svet ljudi, vse so vedeli in nihče se jim ni upal nič reči.

Jože Pavlin

Pištola

Peciga je bil mojster za vse.

Nekega dne je med delavnim časom popravljaval valter pištolo. Ko jo je popravil, je dal šest nabojev v šaržer in rekel, naj gremo Miha mlajši, Zdene in jaz v gozd nad delavnico preizkusit delovanje pištole, saj je bila popravljena.

Vsak je imel za izstreliti dva naboja. S sabo nam je dal tudi škatlo od napolitank, da jo bomo imeli za tarčo. Po zadetkih bo videl, ali je dobro servisiral pištolo. Dejal je, da je on že veliko streljal in naj gremo sami streljat na deset metrov razdalje.

Nihče ni zadel škatle. Kaj pa sedaj? Dal si bo duška in iz nas bril norce, da smo slabi strelci.

Dal si bo duška in iz nas bril norce, da smo slabi strelci.

Zato sem v škatlo naredil tri luknje in jo izročil Pecigi.

S tremi zadetki od šestih je bil kar zadovoljen. Tako je bil naš ponos rešen.

Alojz Tisovec

Klobase in šah

Enkrat sem si na delo prinesel klobase. Odšel sem v kuhinjo in jih dal kuhati, nato pa odšel s sodelavcem v vratarnico na partijo šaha.

Igra se je malo zavlekla in sem pozabil na klobase. Po koncu igre sva prišla ven in sodelavec je zavohal, da se nekaj žge. Takrat sem se spomnil: »Klobase!« Hitro sem odhitel v kuhinjo, kjer se je že vse kadilo in smrdelo po zažganem. Zagrabil sem lonec in ga odnesel ven.

Tisti dan sem ostal brez malice, vonj po zažganem pa nas je spremljal še nekaj dni.

Miha Zoran st. pri delu na »gatra«

osebni arhiv Ladislava Bukovca

Zdravko Bradač

Ko si delavci zaželijo počitka

Pozimi so delavci za parni kotel, ki je poganjal »gatra«, uporabili moker in mrzel odpadli les iz žage, zato je gorelo zelo počasi in pare ni bilo dovolj za pogon. »Gatristi« so v »gater« porinili debelejši hlood, nato se je celoten sistem ustavil.

Potem so morali vsi zaposleni čakati tudi do dve uri, da je bilo spet dovolj pare in je delo steklo.

Vsak premor je pri tako težaškem delu dobrodošel. Seveda se s tem ne bi strinjal kurjač, ki je imel takrat polne roke dela.

Rdeči predsednik soteških žagarjev

Ko se človek postara je poln lepih in manj lepih spominov na vse, kar je doživel v življenju. Še posebno težko je pozabiti vse, kar se je zarezalo v občutljivo otroško srce. Tako se sam večkrat spomnim kako sem se s strahom bližal soteški žagi vsakič, ko sem opoldne nesel materi »južino«. Strah me je navdajal ob vsem tistem ropotu. Žagarji so se mi zdeli kot mlinarji polni žagovine in bledih obrazov. Vse na žagi je bilo v gibanju. Delavci so delali večinoma po 10 ur na dan. Tam pa so bili dejansko 11 ur, saj so imeli od poldne do ene prosto. Počitek je šel seveda na njihov račun, čeprav so imeli delodajalci od tega koristi, saj so si delavci v tem času nabrali novih moči.

Jedli so kar jim je kdo prinesel od doma. V gradu onkraj Krke so se gostili z belim kruhom, mesom in jedmi za katere soteški žagarji še slišali niso. Mislili so, da tako mora biti, dolgo so mirno prenašali svojo revščino. Veseli so bili, če so lahko pozdravili svojega ravnatelja ali grofa, ki se je peljal mimo v lepi kočiji. Takšno je bilo takrat tudi življenje Alojza Markona, ki je kasneje postal »rdeči predsednik« teh žagarjev. Že takrat pa je premišljeval, da mora nekaj storiti zase in za druge ljudi, saj se ni mogel sprijazniti z globokim prepadom med revnimi in bogatimi ljudmi. Na žagi v Soteski se je zaposlil v začetku leta 1922 in je delal vse do 26. 3. 1942, ko so ga aretirali Italijani. Delal je vse po vrsti: pri cirkularju, na žagi, v skladišču. Takrat je žaga dajala zaslužek okrog 50 delavcem, med katerimi so bile tudi ženske. Lastnik žage je bil v tistih časih Auersperg, vendar jo je imel v najemu J. Javornik iz Žalne.

*Veseli so bili, če so lahko pozdravili svojega ravnatelja
ali grofa, ki se je peljal mimo v lepi kočiji.*

Lojze Markon se spominja, da prva leta niso bili organizirani. Ljudje so bili srečni, da so sploh dobili delo. Ker pa so bili delavni pogoji na žagi izredno slabi in še slabše plače, so začeli premišljevati o organizaciji prek katere bi si vsaj malo izboljšali življenje. Svojo organizacijo so res ustanovili. Odbor se je sestajal v soteškem župnišču. Ker pa ni imela nikakršnih uspehov, so jo razpustili.

Ko je prevzel žago v najem K. Jordan – vodilni so bili pri njem Vrtačnik

in njegovi sinovi, so bili delavci še slabše plačani. Zato so žagarji Markonu naložili, naj se gre v pisarno potegovati za višje plače. Odpravil se je k ravnatelju in mu razložil, da se delavci komaj še preživljajo, naj jim kaj primakne k zaslužku. Odgovoril mu je, da bi dobil več, če bi prosil le zase. Ker se je potegoval tudi za druge, je naletel na gluha ušesa.

Markonu so zlasti ostala v spominu leta od 1932 pa do začetka 2. svetovne vojne. To so bili za delavstvo v soteški dolini-žagarje, gozdne delavce in prevzemnike lesa najtežji časi. V tem času je vodstvo žage spet prevzel K. Auersperg. Takrat so se delavci ponovno organizirali, organizacijo pa so imenovali kar »Rdeča organizacija«. Poleg Markona so jo vodili še Franc Fifolt, Tone Zajc, Viktor Koncilja, Tone Vovk in še nekateri pa tudi neki tovariši iz Ljubljane (Bertoncelj ali Brecelj, točno se Markon ne spominja), ki jih je enkrat obiskal. Ko so mu potožili, da imajo zelo slabe plače, je šel zanje posredovati in res so jim nekaj primaknili k plačilu. Sicer pa takrat kakršnekoli pritožbe niso rodile uspeha. Vedno znova so slišali, naj bodo zadovoljni, da imajo delo, da žage ne ustavijo.

Ker mnogi delavci z zaslužkom na žagi niso mogli vzdrževati svojih družin, so se zaposlili kot sekači v Kočevskih gozdovih, žgali pa so tudi ogleje in tesarili. Tako so zaslužili nekaj več, delali pa so še bolj trdo in jih tudi po 14 dni ni bilo iz gozdov.

Odgovoril mu je, da bi dobil več, če bi prosil le zase.

Zaposleni na žagi so takrat delali dva »šihta«. Prvi je trajal od ene ponoči do dvanajste dopoldan, drugi pa od ene popoldne do polnoči. Da bi kaj več zaslužili so bili delavci pripravljeni delati več, vendar zaslužek ni bil bistveno boljši. Živel so težko, še posebno tisti delavci, ki so imel številne družine. Organizacij pa ni bila toliko močna, da bi jim pomagala. Preživljali so se največ s koruznimi žganci, ki so jim pravili »koruzni duš«. Kruh je sicer bil pa niso imeli denarja, da bi ga kupili. Ko je prišel pek s košem kruha na žago, so mnogi le žalostno gledali za njim, ko je odhajal.

Objavljeno v Dolenjskem listu 20. avgusta 1981.

Jože Pavlin

Je dober, ampak je moj boljši

Na žagi v delavnici so se pred začetkom dela poleg nas vzdrževalcev zadrževali tudi šoferji, kurjači pa tudi drugi sodelavci. Marsikomu smo kaj zavarili, nabrusili in tako naprej, saj smo znali velikokrat iz nemogočega narediti mogoče. Za »lon« pa je bila kdaj kakšna klobasa ali pivo pa tudi vino.

Tako je pokojni Ivan – Ivči mene in Zdeneta povabil, naj prideva po malici, ob 12. uri, ko bomo že malo lačni, na »deci« vina in salamo. Hvalil se je, da takega vina še nismo pili. Tisti dan sva bila pač sama v delavnici.

Obvezna oprema pri malici

osebni arhiv Ladislava Bukovca

Prišla naj bi v barako, ki je bila na koncu skladišča hlodov. Ivči je namreč vozil nakladač volvo.

Ob pol osmih zjutraj smo imeli na žagi deset minut odmora za čaj in žemljo, kdor je pač hotel. Medtem sva z Zdenetom Ivčitu izmaknila kantico z vinom, ga pretočila v svojo, v njegovo pa nalila vodo. Vino je bilo belo, tako da se ni videlo, da je kaj drugače. Kantico sva tudi uspešno vrnila v barako.

*Za »lon« pa je bila kdaj kakšna klobasa
ali pivo pa tudi vino.*

Po malici ob pol desetih sta se Ivči in Miha starejši ustavila v delavnici in naročila, naj z Zdenetom kasneje prideva v barako. No, pa sva ju, ker sta že bila v delavnici in ker je bil ravno čas malice, povabila na »deci« belega. In tako smo ga spili vsak en »deci«. Ivči je rekel, da je vino zelo dobro, ampak da je njegovo boljše.

Malo pred enajsto uro pa se je pripeljal do delavnice in povedal, da mu je nekdo zamenjal vino z vodo. Seveda je vedel, da sva bila to midva. Vrnila sva mu ga in ob 12-ih šla v barako še na en »deci« in salamo. Vsi smo se zelo nasmejali. Žal sta Ivan in Miha že pokojna.

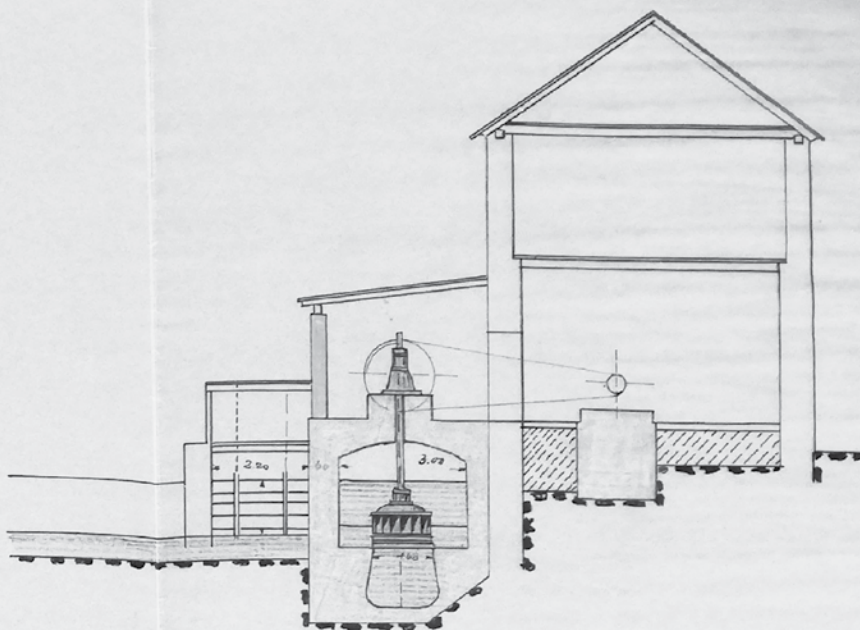
Alojz Tisovec

Kje je freza?

Eden od obiskovalcev žage je pustil frezo pod silosom za žagovino. Ko je odšel stran, je eden od zaposlenih odprl silos in spustil žagovino, ki je frezo popolnoma prekrila. In tako je čudežno izginila.

In tako je čudežno izginila.

Lastnik je bil ves nesrečen, mi pa smo se skrivaj hihitali in opazovali, kako jo bo izkopal.

Štev. 1015/18/I

Ta načrt je tvoril podlago komisijonahnemu ogledu dne 16. nov. 1918
in je sestavni del odločbe z dne
2. 3. 1918, št. 1015/I

SRESKI POCLAVAR

v NOVEM MESTU, dne 2. marca 1928

Konstrukcijski podatki:

$H = 2,1m$

$N = 50,5 \text{ ks}$

$Q = 2,32 \text{ cbm/sek}$

$n = 95/285 \text{ obr/min}$

Osnovni načrt turbinske naprave za Gozdni urad Karla Auersperga, Soteska
gradivo hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (SI_ZAL_NME/0003)

Lastninjenje

Na soteški žagi so včasih delali zelo podjetni Suhokranjci.

Tako so v času, ko so pripravljali les za izgradnjo mostu na Dolenjem Polju, ki se je po poplavih podrl, zelo kakovostne hrastove deske naložili na traktorske prikolice, jih prekrili z žagovino in mimo vratarja, ki ni opazil ničesar, odpeljali domov.

Očitno so bile takrat potrebe po hrastovem lesu velike in verjetno bi še danes našli kakšen sod iz lesa za poljski most.

Jože Pavlin

Kombinezon

Slavko Zupančič, klicali smo ga Meholček, in Peciga sta se kmalu po kavi zjutraj začela »provocirati« in nagajati drug drugemu. Po domače povedano, nastavljati mine, ampak ne dobesedno, samo da sta bila »zajebanci« in smeh. Polivala sta se tudi z vodo. Bilo je vroče poletje.

No, Slavko je že imel smolo in je imel ves kombinezon že moker. Ob 12-ih ga je slekel in dal sušiti, da ga bo oblekel naslednji dan. Kje ga suši, se nam ni niti sanjalo.

Pozneje je šel Slavko v tovarno na drugo stran ceste nekaj popravljat. Medtem je v delavnico iz pisarne prišel Miha mlajši, za njim pa tudi Jože Novak. Miha je vprašal, ali vemo, kje Slavko suši kombinezon. Miha je bil namazan z vsemi »žavbami«. Rekel je, da ga zanima zato, da bi ga malo z vodo zalili, da se ne bo preveč razsušil. No, Jože Novak pa je povedal, da se suši na pločevinski strehi, to je bil nadstrešek med delavnico in »mašinhausem«. To je poslopje, kjer je bil kotel od lokomotive za poganjanje velikega »gatra« na stari žagi. Pozneje smo ga uporabljali za ogrevanje nove žage, tovarne TPI (tovarna plastificiranih iverk) in pisarn. Miha je pristavil lestev, se z 20-litrsko kanto, polno vode, povzpel na streho in zalil kombinezon. To je bilo smeha.

Dogovorjeni pa smo bili, da se dobimo ob pol dveh, ko bi Slavko kombinezon pospravil v svojo omarico. Seveda je Miha lestev pospravil.

Z Zdenetom sva šla v tovarno in srečala Slavka, ki se je vračal v delavnico. Bilo je ob enih popoldne in vprašal naju je, kam greva. Dejala sva, da greva nekaj preveriti in da takoj prideva. Ob pol dveh sva se vrnila v delavnico, kjer so že bili zbrani Peciga, Novak, Miha in še kdo. Slavko je šel ven iz delavnice, mi pa smo ga opazovali skozi okno. Vzel je lestev in šel po kombinezon. Vrnil se je ves nesrečen in jezen z mokrim kombinezonom in dejal, da ve, kdo ga je zmočil, jaz ali pa Zdene. »Kako Slavko? Saj si naju srečal, ko sva šla v tovarno, od kombinezona pa še kar teče voda.«

*Rekel je, da ga zanima zato, da bi ga malo z vodo zalili,
da se ne bo preveč razsušil.*

V tem času ga je verjetno Miha še enkrat zalil. Miha in Peciga sta se delala nevedna in šla nekaj delat. Kmalu zatem je Slavko ugotovil, da je bil Miha s pomočjo Pecige, Novak pa je stražil, da jih ne bi presenetil.

Če drugega ne, je bilo vredno videti Slavkov pogled, ko je videl moker kombinezon.

Skladiščenje razrezanega lesa

osebni arhiv Ladislava Bukovca

Prva zaposlitev

Bili so časi, ko smo živeli bolj skromno. Preživljali smo se z domačimi pridelki, denarja je bilo bolj malo, tako da večkrat ni bilo niti za kvas, da bi mama spekla kruh.

In tako sem že kot mulec, 12-letni osnovnošolec, razmišljal, kako bi prišel do denarja. Odločil sem se, da se po osnovni šoli nekje zaposlim. Kljub prepričevanju staršev in sorodnikov, da naj se učim in grem naprej študirat, sem bil trdno odločen, da grem v službo. Še tri leta sem moral hoditi v šolo, ampak z mislimi sem bil že povsem drugje samo v šoli ne.

Končno je prišel zadnji šolski dan. Želel sem se zaposliti blizu doma. Za zaposlitev sem šel vprašat v delavno organizacijo Novoles - žaga Soteska. Po krajšem razgovoru so me sprejeli pod pogojem, da opravi zdravniški pregled. Po opravljenemu pregledu, ki je bil zelo v redu, sem dobil zagotovilo, da bom delal na žagi, ampak da moram najprej dopolniti 15 let. Moral sem čakati še tri mesece, ki so bili zelo dolgi.

Prišel je tako zelo pričakovani rojstni dan in takoj naslednji dan sem šel v prvo službo v Sotesko na žago. To je bil dan navdušenja, spoznavanja novega okolja in odgovornosti. Sodelavci so me dobro sprejeli in začel sem spremljati potek dela in vse, kar se je dogajalo med delovnim časom. Kljub delu se je našel čas za kakšne vragolije, da je čas hitreje mineval.

Ko je prišel čas za malico, smo hitro pojedli in oddrveli v garderobo kartat »lustik«. Od tam se je slišalo veliko smeha in tudi kakšna kletvica je padla. Med delom smo tudi kakšno ušpičili. Najpogosteje smo skrivali delavske rokavice, cepine za premikanje hlodovine pa tudi z mastjo mazali po kljukah od vrat.

Tudi sam sem doživel veliko takšnih in drugačnih prigod. Ena od teh je bila kar mokra. Sodelavci so me poslali v mehanično delavnico po kladivo. Pri odpiranju vrat delavnice se je name prevrnilo vedro, polno vode, ki je bilo z vrvjo pripeto na vratih. Bil sem tako moker, da sem se moral iti preobleč. Mokra obleko sem dal sušiti v »mašinhaus«.

Kljub veselim trenutkom je prišel žalosten dan.

Kot po navadi sem se s kolesom zjutraj peljal v službo. Preden sem prišel v Sotesko, sem se ozrl na desno in zagledal nekaj nenavadnega. Žaga je bila brez strehe. Iz obzidja sta v nebo gledala dva ožgana »gatra«.

Ker sem doma v dolini ob Krki, stran od žage, nisem slišal niti sirene ponoči, tako da sem bil šokiran. Pot sem nadaljeval s tresočimi nogami in slabimi občutki. Pogorelo žago smo gledali z žalostnimi očmi. Ponoči jo je ogenj popolnoma uničil. Vsi smo se spraševali, kaj bo z nami. Začeli smo pospravljati in dajati pogorele ostanke na kup.

Pogorelo žago smo gledali z žalostnimi očmi.

Po enem tednu so nas premestili na druga delovna mesta. Nekateri so šli v tovarno čez cesto, večina pa na žago v Stražo. Po obnovi žage v Soteski so se vsi vrnili nazaj, mene pa so zadržali v Straži. Bil sem zelo razočaran, in, čeprav so mi obljubljali boljšo plačo, sem po odsluženem vojaškem roku odšel k drugemu delodajalcu.

To so nepozabni trenutki in spomini na Novoles, ki ga žal ni več med nami.

Obnovljena žaga leta 1979

osebni arhiv Ladislava Bukovca

Brigita Rončelj

Gori!!!

Bile so poletne počitnice pred vstopom v 5. razred osnovne šole. Zbudila sta me glasno zavijanje sirene in vpitje očeta in mame, ki sta bila že budna. Kričala sta: »Gori, gori ... žaga gori« in že sta bila oblečena in tekla v dolino pomagat gasit.

Takrat niso gasili le gasilci, ampak vsi ljudje soteške doline. Hitro sem vstala in odšla k oknu pogledat, kaj se dogaja. Bilo je grozljivo – gorela je soteška žaga. Ogenj je bil iz minute v minuto večji, slišalo se je pokanje gorečega lesa in vpitje ljudi, ki so poskušali uničiti plamene. Toda ni jim uspelo, zmagal je ogenj. Slonela sem na oknu do jutra, ko je ogenj počasi ugašal in se je s pogorišča le še kadilo.

Toda ni jim uspelo, zmagal je ogenj.

Od žage so ostali le še ožgani tramovi.

Čeprav se kot otrok nisem zavedala dejanske škode, me je to zelo prizadelo. Zdelo se mi je, da nekaj manjka, da Soteska ni več taka, kot je bila, da manjka delček vasi. Za Soteščane in vse, ki so bili na žagi zaposleni, je bila to velika tragedija.

*Žaga je zagorela
4. avgusta 1977
med eno in drugo uro zjutraj.
Pogorela je v celoti.*

Alojz Tisovec

Izstrelitev

Ponoči ni bilo veliko dela, zato mi je bilo večino časa dolgčas in sem se moral spomniti nečesa, da je čas hitreje minil.

Maja je bilo veliko žab, ki so hodile h Krki. Vzel sem deščico in jo na sredini podprl. Nato sem ujel žabo, jo položil na eno stran in močno udaril po drugi strani deščice, da je žaba odletela v zrak.

Letečih žab najverjetneje res ni pričakoval.

Pri tretji izstrelitvi pa je priletela na vetrobransko steklo avtomobila, ki je pripeljal mimo. Voznik je hitro ustavil, jaz pa sem se še hitreje skril. Moški je hodil okrog, gledal avto in nič mu bilo jasno, kaj ga je doletelo. Letečih žab najverjetneje res ni pričakoval.

Prizorišče letečih žab

osebni arhiv Ladislava Bukovca

Riba

Med prvomajskimi prazniki smo imeli remont »gatra«. Štefan Bukovec in Peciga sta bila že v pokoju. Med remontom sta pomagala tudi kurjač Jože Novak in tehnolog Miha Zoran.

Neki dan smo prišli s kosila pri Hendriku. Ura je bila nekje pol dveh popoldne. Delo med remontom je trajalo praktično ves dan, 12 do 14 ur. Ko smo prišli na žago, smo si privoščili pivo in cigareto, kdor je kadil.

Proizvajali smo tudi nekaj električne energije.

Zdenko in jaz sva šla pod žago do vodne turbine. Proizvajali smo tudi nekaj električne energije. Prvotno je turbina poganjala veliki »gater« na stari žagi, dokler ni pogorela. Na čistilnih rešetkah se je nabralo nekaj rese, listja od drevja in dva do tri dni poginula riba, klen. Na koncu žage so naju gledali Miha, Novak in Slavko, kako sva čistila rešetke. Nato je Miha rekel, naj vrževa gor tistega klena, da bo videl, ali je še dober. Seveda je smrdel. Z neko desko sva ga nekako spravila gor na dvorišče žage.

Miha je ugotovil, da res ni več užiten in naj Slavko gleda, kako bo to ribo vrgel na sredino Krke. »Nikoli,« je rekel Slavko, »nad jezom je Krka preširoka.« Miha je iz kombinezona vzel rokavice, si jih nadel, vzel v roke smrdljivo ribo in z njo zamahoval, kot bi metal kladio. Kar naenkrat se je riba raztreščila na Slavkovo brado in prsi. Jasno, da je zasmrdelo kot vrag in Slavko je bil ves v ribjih luskinah. Potem je štartal za Miho in, če bi ga ujel, bi moral Miha polizati, kar je še ostalo od ribe na kombinezonu. Če je Miha še tako govoril, da mu je riba ušla iz rok, mu Slavko ni verjel.

Kar naenkrat se riba raztrešči na Slavkovo brado in prsi.

Tako smo se malo zabavali, smejali, pa je bilo lažje cel dan delati. Vsekakor smo bili zelo dobra ekipa za delo in za »hece«.

Št.	Ime	I. zmena	II. zmena
1	Velorna mesta	Prilimek in ime	
	Dirktor	Bukorec Franc	
	Pomočnik direktorja	Kralj Tominc	
	Materialni tajnik	Plut Simolija	
	Obrasci OD	Partin Holčina	
	Čezpovodja	Bukorec Franc	Murcem Ivanj
	Kuharji	Boščić Alojz	Partin Starker -
	Knjižničarica	Bukorec Stefan	Kumelj Borol -
	Gradbeniki	Kumelj Franc	Štupar Anton
		Dragan Martini	Golob Ivan
	Čistilniki (politični)	Gram Edvard	Kumelj Franc
	pom. čistilnik.	Vichmor Marjeta	Štumpelj Starker
	Čistilniki (čisti)	Partin Rozolija	Obrstov Darinka
	pom. čistilnik.	Županič Stefan	Mavro Želich -
	Velarni material	Korčič Jože	Legon Miro
		Mazek Kondrot	
	Brusarji	Županič Jože	Becg Jože
	Izdelovalni tajnik posla	Žizem Alojz	
		Trkalčič Menda	
	Tajnik skladnice št.	Witčič Alojz	
	Vidilniki	Bradač Franc	Županič Peter -
		Tabjan Mitja	
	Skladni delovni	Čikajna Jože	Potomik Jože -
		Žifolt Alojz	Potomik Amica
		Tragan Jozica	Kralj Jozica -
		Legon Alojz	Žajc Japca -
	Rezerva	Gnidovec Ivanica	
		Košćić Jože	
		Partin Starker	
		Trink Jozica	

Razpored delavcev za delo v dveh izmenah

osebni arhiv Ladislava Bukovca

Pospravljanje pisarn z »boto«

Kot otrok in šolarka sem zelo rada preživela urice pri naši »boti«, to je bila teta Marija, očetova sestra. No, ker je bil očetov mlajši brat France obratovodja na žagi Soteska, je svojim domačim priskrbel kakšno delo in s tem zaslužek.

*Zame je bilo to zelo častno delo, saj sem pospravljati
znala že doma, zato sem ji šla z veseljem pomagat.*

Tako je »bota« dobila delo čistilke. Ker sem bila zelo rada pri njej, ušla sem od doma, ko le ni bilo kaj dela, samo da sem bila z njo, me je ob nedeljah popoldne vzela s seboj, ko je šla na žago pospravljat pisarne.

Zame je bilo to zelo častno delo, saj sem pospravljati znala že doma, zato sem ji šla z veseljem pomagat. Pospraviti je bilo treba pisarne, stranišča in delavsko sobico. Ko sem brisala prah v pisarnah po mizah in policah, mi je lepo povedala, da nič gledati stvari, le pobrisati prah in dati stvari nazaj na svoje mesto.

*Pospraviti je bilo treba pisarne,
stranišča in delavsko sobico.*

Najbolj zanimivo je bilo pospravljanje direktorjeve sobe. Tam je vladal red, vse je bilo kot iz škatlice.

Delo in zabava z roko v roki

Z žago sem se srečeval že kot otrok, saj sem s košem hodil po žaganje, da smo imeli za steljo živali.

Leta 1984 sem začel delati na žagi in tam ostal vse do leta 1997, ko so me premestili v Stražo. Opravljal sem najrazličnejša dela, bil sem skoraj vse, samo direktor ne.

Moral sem zlagati »dile« in jih tudi meriti, da smo lahko prešteli »kubike«. Delal sem v brusilnici, kjer sem brusil krožne in »gatrške« žage. To so bile žage, na katere si postavil poljubno število žag, odvisno na kakšno debelino si želel razrezati deske. Na »krlišču«, ki smo mu rekli tudi žabja luža, sem razžagoval z motorno žago, meril in klasificiral »dile«. Običajno so bile dolge štiri metre, imeli smo pa tudi intermeter, kar je pomenilo pet- ali šestmetrske »dile«.

*Opravljal sem najrazličnejša dela,
bil sem skoraj vse, samo direktor ne.*

Opravljal sem tudi delo viličarista in bil vzdrževalec kotla, kar pomeni, da sem razstavljal in popravljaval kotel za kurjavo. Delal sem na remontih, ki so potekali dvakrat letno. Moja glavna naloga skozi vsa ta leta pa je bilo delo kurjača, saj sem skrbel za ogrevanje pisarn in TPI-ja.

Seveda pa je delo na žagi prinašalo tudi veliko smeha in raznih norčij. Vedno smo našli nekoga, da smo se z njim malo »pohecali«. Vsem pač to ni bilo všeč, zato je sodelavec enkrat rekel, da ga ne bo več k nam v delavnico. Razmišljali smo, kaj bi storili, da bo prisiljen priti nazaj. No, pa smo mu izklopili elektriko na njegovem delovnem mestu. Kar nekaj časa ga ni bilo, po dveh urah pa je le prišel. Vprašali smo ga, kaj dela pri nas, če je pa malo prej povedal, da ne bo več prišel. Rekel je, da bi elektriko nazaj, ker ne more delati, in tako je bilo spet ogromno smeha.

Ena od prigod je tudi ta, ko je Slavko dal delati kosišče, da bo nasadil koso. Ker je bil že navajen, da mu vedno nekaj ušpičijo, je koso spravil v skladišče za gorivo in ga zaklenil. Sprva je kazalo, da do kose pač ne bomo prišli. Nato pa smo se spomnili, da je zadaj manjša lina, skozi katero bi lahko koso potegnili ven. To seveda ni šlo, ker je bilo treba koso razstaviti.

Edini, ki bi lahko prišel skozi lino, je bil Zdene. Splezal je skozi lino, mi smo ga potisnili za noge. Koso je snel in nam jo podal ven. Potegnili smo ga ven, koso skrili in tiho molčali.

Slavko je po koncu službe prišel v skladišče za gorivo po koso, ta pa je čudežno izginila.

Alojz Tisovec

Gnoj z žage

Nekega dne je do mene prišel možakar in spraševal, ali lahko odpelje gnoj, ki ga imamo na koncu žage. Najprej nisem vedel, o kakšnem gnoju govori, potem se mi je pa le posvetilo. Na koncu žage je bil en velik kup, na katerem je bilo žaganje pomešano z lepilom in ostalimi odpadki, ki so nastali pri delu.

Ta moški je kup odpadkov zamenjal z gnojem. Ker smo se na žagi vsi zelo radi pošalili, sem mu rekel, da ta »gnoj« lahko odpeljejo le šefi. Še kar nekaj časa me je prepričeval in vztrajal, da bi on to res želel odpeljati. Pa sem mu dovolil pod pogojem, da pride ponoči, vendar ga ne sme nihče videti. Naročil sem mu, da, če bo videl, da gre kdo po cesti, mora skočiti v grmovje in se skriti.

*Ker smo se na žagi vsi zelo radi pošalili, sem mu rekel,
da ta »gnoj« lahko odpeljejo le šefi.*

Zvečer je res prišel, jaz pa sem se skril in ga opazoval. Hitro je nalagal in vsakič, ko je šel kdo po cesti, skočil v grmovje. Nasmejal sem se do solz.

No, naslednji dan me je čakalo plačilo - vino, ki sem ga z veseljem razdelil med sodelavce, prav tako tudi zgodbo.

Pust

Delala sem v tovarni, toda ob prerazporeditvi dela zaradi potreb proizvodnje sem bila veliko tudi na žagi, včasih krajši, včasih daljši čas, tudi po leto ali dve. Delo na žagi je bilo fizično zahtevno in v vseh vremenskih razmerah. Da smo v službo hodili z veseljem, smo delovni čas velikokrat popestrili s kakšnimi dogodki. Ob pustu je bila navada, da smo starejšim fantom naredili lutko ženske.

Tisto leto sva bili za dogodek zadolženi Janja in jaz. Na večer pred pustom sva doma iz najinih starih oblek naredili dva lika žensk in ju odnesli na žago. Tam so nama delavci popoldanske izmene pomagali, da smo ju obesili visoko nad delovni stroj, na katerem sta delala Dušan in Stane, ki sta bila pri svojih skoraj 50 letih še samska. Ob našem delu je bilo veliko smeha in tudi kakšno zgodbico iz preteklih let je kdo povedal. Peter je pravil, kako so pred leti Feletu napravili lik ženske in jo obuli v njegove škornje. Ko je prišel v službo, je, še preden se je preoblekel in preobul, pogledal na delovno mesto, ali je dobil punco. Lik, narejen v žensko, smo klicali »punca«. Ko jo je zagledal pri svojem stroju, jo je jezno zagrabil in vrgel v Krko. Potem se je šel pa preoblačiti. Ampak njegovih škornjev pa ni bilo. Delavci so mu v smehu povedali, da jih ima njegova punca. Hitro je tekel po bregu in jo z grabljami povlekel k sebi. Potem jo je sezul in dal škornje sušiti, saj jih takrat ni bilo tako lahko kupiti. Seveda so se na ta račun smejali še dolgo časa. Fele pa je od takrat za pusta vedno vzel dopust.

*Smeh je bil vse jutro, saj so kropit hodili
vsi šoferji in drugi.*

Naslednje jutro smo se že po prihodu v službo zbirali pri nočnem vratarju, ki je pripovedoval, kako se je punc prestrašil na nočnem obhodu, saj je v soju svetlobe svetilke pomislil, da se je nekdo obesil. Na delovnem mestu pa sta se jezila Dušan in Stane, saj sta bili puncu obešeni previsoko, da bi ju lahko odstranila. Ker nista hotela dati za pijačo, sta puncu tam viseli ves dan. Pogledat in podražiti ta dva fanta so prišli vsi šoferji in ostali, ki so prišli na žago. Popoldne pa smo šli spet nazaj na žago in puncu položili na žalni oder, priložili vence, spletene iz cipresnih vej. Poleg smo dali posodico z vodo za škropljenje in škatlico za samoprispevke ob žalovanju. Naslednje jutro sta tudi onadva vse vzela za šalo in prva poškopila svoji

punci in v škatlo dala nekaj denarja za sedmino. Smeh je bil vse jutro, saj so kropit hodili vsi šoferji in drugi. Med malico so prišli tudi delavci iz tovarne in na hitro smo pripravili pogreb za pustni nevesti. V sprevodu je bilo veliko joka, saj smo ju nesli v kurilnico, kjer smo ju zažgali. Po službi pa smo z denarjem, ki se je zbral, kupili nekaj hrane in pijače ter se od pusta in pustnih nevest dostojno poslovili. Takšni in podobni so spomini, ki se jih rad spominjaš.

Skladanje desk v vročini ali mrazu

osebni arhiv Ladislava Bukovca

NOVOLES

LETO VIII.

STEVILKA 4

Straža, 15. februarja 1970

GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA LESNEGA KOMBINATA »NOVOLES« STRAŽA PRI NOVEM MESTU

Naši predlogi ob pomembnih obletnicah

Vsako podjetje, tovarna, obrat ali združenje ima zgodovino svojega začetka, dan svojega rojstva. Pomembno je zlasti to, da komaj je utihnulo orožje II. svetovne vojne, so se delavni ljudje Jugoslavije z veliko vnemo in požrtvovalnostjo ter idealizmom lotili obnove svoje porušene domovine ter s tem ustvarjali novo podobo svojih mest, vasi in pokrajin. Današnjemu mlademu rodu se včasih zdi kar neverjetno kar je zapisanega v povojnih letih. Vendar je ta zgodovina resnična.

V zgodovini »Novolesa« zadobiva spomin na njegov začetek vso resnico, da se spomnimo, ko so delavci novolesovega obrata žage Soteska pognali 8. septembra 1945. leta v pogon od vojne zelo poškodovan obrat in tako prvi v Sloveniji dali skupnosti zagan les kot prve sadove svojega dela. Takrat so bili sadovi lesne industrije najdragocenejši, ker edino z lesom si je Jugoslavija takrat kupovala v tujini prve stroje in drugo opremo za svoje gospodarstvo. Nesebičen in velik doprinos kolektivov žage Soteska in žage Straža ne samo za Novolesov razvoj in njegovo rast, ampak tudi za celotno družbeno skupnost. V težkih povojnih letih niso poznali počitka stroji in ljudje, vendar spada to v drug zapissek. Namen tega sestavka sloni na predlogih, ki jih želimo posredovati vodstvu podjetja in njegovim samoupravnim organom, kakor centralnemu sindikalnemu odboru.

Že v navadi je, da praznujemo pomembne obletnice več ali manj slovesno. Ker praznujemo letos tudi 25-letnico osvoboditve, 20-letnico delavskega samoupravljanja, 25 let ustanovitve nastanka

podjetja, 25-letnico prve sindikalne organizacije v lesni industriji, združimo te pomembne datume v skupni praznik.

Predlagamo, da proglasimo 8. september za datum nastanka »Novolesa«. Upamo, da so za to podani dovolj znani in jasni dokazi. Zelo krivični bi bili, če bi potvarjali ta zgodovinska dejstva.

Predlagamo, da bi se letos blizu tega pomembnega datuma sestel celotni Novolesov kolektiv.

Ob obletnici obstoja podjetja predlagamo, da bi primerno nagradili vse delavce in delavke, ki delajo v podjetju nepretrgoma več kot 10 let. S tem bi dali priznanje velikemu številu ljudi, ki so dokazali zvestobo podjetju s svojim dolgoletnim delom (ali pa od 15 let).

Posebno predlagamo, da se da glavnemu direktorju Jožetu Knezu, tvorcu in iniciatorju Novolesa, za njegove zasluge, ki jih ima na področju lesne industrije na Dolenjskem, posebno nagrado za njegovo delo. Komisiji za odlikovanja predlagamo, da ga predlaga pristojnim, da dobi širše družbeno priznanje.

Podpiramo predlog, da se veliki polnojarmenik EŠTERER iz obrata Soteska, postavi kot spomenik pred vhodom v podjetje, ki bo simboliziral delo preteklosti s spominsko ploščo o nastanku podjetja.

Predlagamo, da bi v Soteski 8. septembra postavili vse orise novega obrata ter se tako kraju oddolžili za nesebičen prispevek za rast Novolesa in skupnosti.

Na proslavo naj se povabi vse upokojene Novolesa, posebno pa tiste, ki so v prvih povojnih letih bili v prvih vrstah obnove.

Obrat Soteska si s temi predlogi želi kolektivnega razumevanja zato, da te datume skupno proslavimo. V primeru, da se predlogi ne bi mogli uresničiti, prosimo za denarna sredstva, da organiziramo proslavo sami na obratu. Dolžnost predlagateljev, tako sindikata kakor tudi OS S je, da opravi vse potrebno.

Ti predlogi so bili sprejeti na seji IO SP žage Soteska, kakor tudi na seji obratnega delavskega sveta. T. V.

Prodaja v januarju

Kot že vsa leta nazaj, je tudi letos v prvi polovici januarja bil v prodaji majhen zastoj, ki se pojavlja iz več razlogov:

- a) Inventure po podjetjih,
- b) Večji novoletni izdatki
- c) Novoletni prazniki, ki so trajali do 5. I. 1970

Kljub vsemu pa smo z januarsko realizacijo lahko zadovoljni. Dosežena realizacija v januarju je znašala 438.698,082 din s tem, da je v tem znesku cca 7 milijonov din realizacije od tovarne TPP Novo mesto (Opremales).

Ce primerjamo to z januarjem 1969, ko je bila realizacija 308.082.716 din smo zvišali prodajo januarja letos za 42%.

Smatram, da je to za mesec januar zadovoljivo in je bil strah izražen v naši zadnji številki, ki je v članku najavljala »katastrofo« neutemeljen, saj so januar, februar in marec meseci z manjšo realizacijo, ki pa skokovito naraste od aprila dalje.

Mihael Šuštar

Pripomba uredniškega odbora: Zvišanje je bilo za 29%, a ne za 42%.

Glasilo Novoles

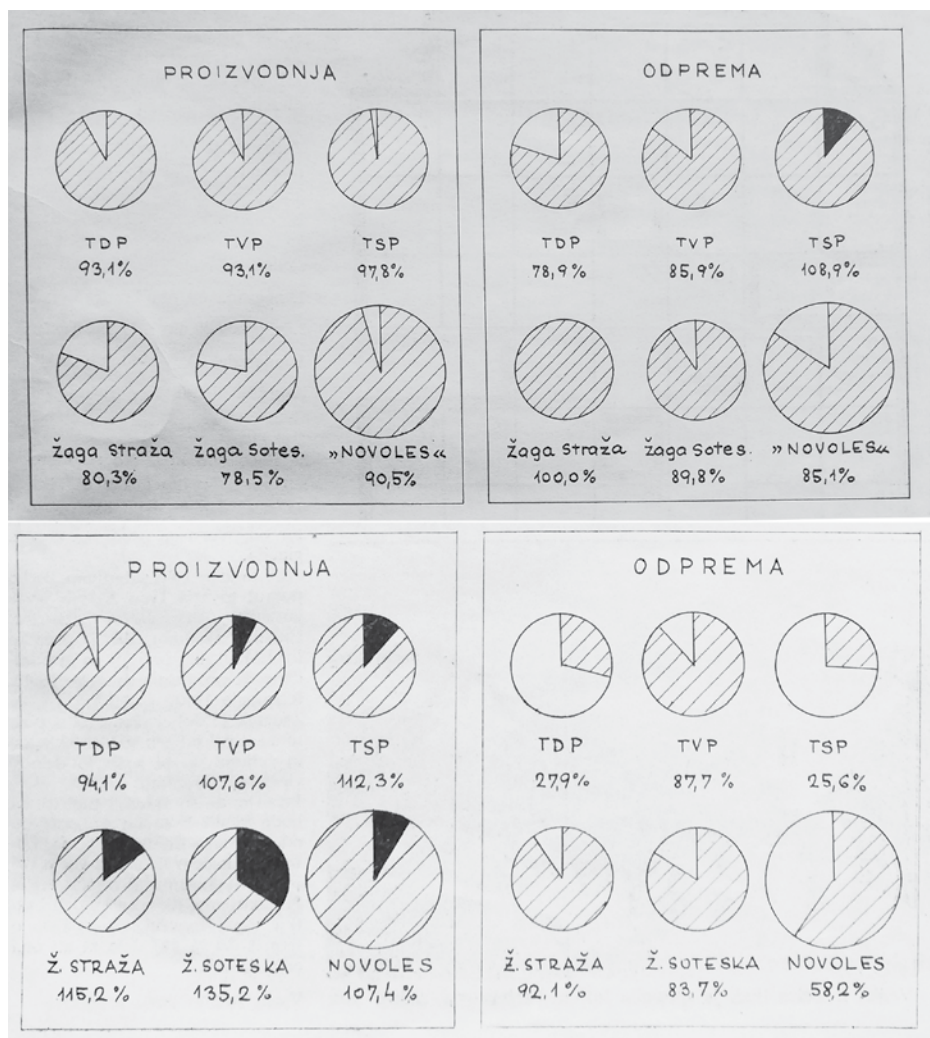
V vsakem glasilu je inženir, zaposlen pri podjetju Novoles, poskrbel za analizo izpolnitve operativnega plana za vsako 14-dnevno obdobje in na koncu leta za celo leto.

Analiziral je tako proizvodnjo kot odpremo in ju prikazal s pomočjo grafikonov. Poleg grafikonov je opisal razloge za morebitne primanjkljaje ali presežke pri doseganju planov.

Tako so na žagi v Soteski decembra leta 1969 dosegli le 78 % plana, čemur je botrovala epidemija gripe, kar se je poznalo tudi v prvi polovici januarja. Nadoknadili pa so že v drugi polovici januarja s 135- odstotnim doseganjem plana.

Pri odpremi žaganega lesa z žage je predvsem v zimskih časih, ko ni bilo hlodovine, prišlo do velikih presežkov. Naredili so manjši plan, saj ni bilo hlodovine. Ta je prišla, ker ni bilo snega, tako so jo razžagali in takoj odpremili. V takem primeru je prišlo tudi do 200-odstotne realizacije plana odpreme. In obratno, ko so imeli razžagano hlodovino, a je zaradi novozapadlega snega niso mogli odpeljati, je lahko bila realizacija plana odpreme tudi nična.

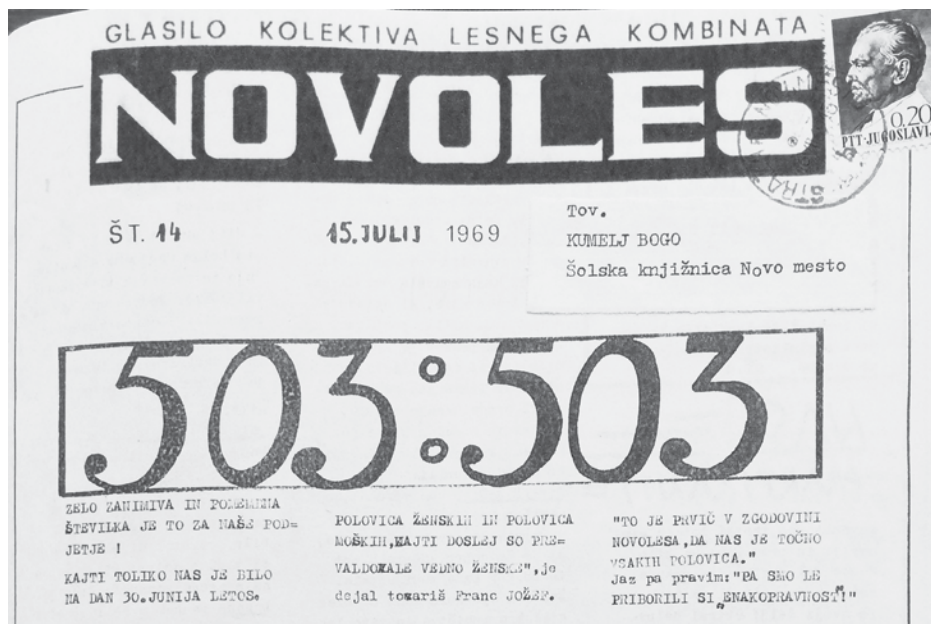
Vendar nam ti grafi povedo samo, ali so bili plani doseženi in v kolikšni meri. Ne povedo pa, koliko je to pomenilo količinsko, kajti plane so spreminjali glede na vremenske razmere in količino dobavljene hlodovine. Da si predstavljamo, kaj to pomeni v količini, so na koncu leta objavili analizo proizvodnje in odpreme, ki je bila prikazana v denarnih enotah.

Graf proizvodnje in odpreme, zgoraj december 1969, spodaj januar 1970
gradivo hrani Knjižnica Mirana Jarca

Že v tistih časih so veliko pozornosti posvečali ženskam. Tako se v vsaki marčevski številki najde hvalospev ženam ob njihovem prazniku. Poleg urednikove čestitke so moški iz Soteske poskrbeli tudi za svojo čestitko, ki so jo posvečali sodelavkam na žagi.

Glede enakopravnosti lahko izpostavimo datum 30. junij 1969, ko je bilo v Novolesu zaposlenih natanko polovica žensk in moških. Ker je bilo to glasilo delavcev, v maju niso nikoli pozabili na prispevek, v katerem so poleg čestitk in spodbudnih nagovorov poročali tudi o zabavah ob prazniku dela.

Naslovnica glasila 15. julija 1969
gradivo hrani Knjižnica Mirana Jarca

Kaj so povedali domačini ob 100-letnici žage?

prepisano iz glasila Novoles št. VII, 1. aprila 1970

Nekateri delavci iz Soteske pripovedujejo...

Slavko Pavlin:

Pri podjetju sem zaposlen od leta 1945. K temu me je nagovoril Jože Zupančič. Želel sem se zaposliti in biti sam svoj gospodar in hotel sem pomagati staršem. Prve dni sem delal pri odvozu. Leta 1946 sem bil premješčen k velikemu čelilniku, kjer sem delal do leta 1947 in od takrat naprej opravljam delo kurjača. Spominov, če sem odkrit, nimam lepih. Nerađ se spominjam slabih delovnih pogojev, kakršni so na naših delovnih mestih. Želim, da bi se izboljšali delovni pogoji. Mislim, da če se bo to uredilo, bomo bolj zdravi in bomo dosegli večje uspehe. Poleg tega pa si želimo predvsem zdravja, saj to je največje bogastvo.

Ivan Golob:

Pri podjetju sem od leta 1949. K podjetju sem prišel zaradi pomankanja delovne sile, saj sem takrat hodil v šolo in službo. Primoran sem bil zaslužiti svoj kruh, ker doma ga niso premogli. Opravljal sem vsa dela, katera so mi predpostavljeni zaupali. Na skladišču, krivilnici, odvoz, dovoz, krlišče in sedaj v luščilnici. Najraje se spominjam svojih prvih plač, katere sme zaslužil v tem podjetju. Željno sem jih pričakoval. Najbolj nerađ se spominjam leta 1952, ko sem postal invalid na Soteški žagi. Potem pa še leta 1957, ko sem izgubil prst na levi roki. Pri menjavi sušilnic sem se zbođel z žico in se zastrupil. Moje želje so: da ostanemo v istem podjetju in da bi bili izboljšani delovni pogoji. Upam, da se bodo ve te želje izpolnile. Obljube so bile nekoč izrečene na sestankih samoupravljanja.

Marija Uršič:

Pri našem podjetju sem zaposlena od leta 1947. Zaposlila sem se zato, ker smo bili doma zelo v težkih razmerah. Moj oče je težko vzdrževal pet člansko družino, ker je bil zaslužek bolj skromen. Ko sem se zaposlila, sem opravljala razna dela. Bila sem skoraj na vsakem delovnem mestu od žage, luščilnice in do skladišča. Zaposlena sem bila do leta 1952, takrat sem z delom prekinila in bila doma 3 leta. Ponovno sem se zaposlila leta 1955 in od takrat delam neprekinjeno. Kar misliti si ne morem, koliko mraza sem že prestala v teh dvajsetih letih. Moje želje so, da bi jaz že enkrat delala v toplem prostoru in na lažjih delovnih mestih.

Cveto Uršič st.:

Pri podjetju sem zaposlen od leta 1945, kamor sem moral kaj zaslužiti, da sem se preživiljal. Takrat smo obnavljali našo žago. Delal sem povsod, kjer je bilo potrebno. Največ sem delal na žagi pri strojih. Tudi v luščilnici in sušilnici sem delal nekaj let. Najraje se spominjam, ko sem imel stalno delovno mesto pri sušenju lesa. Ko pa sem šel s tega delovnega mesta, sem moral delati različna dela. Najhuje pa je, če nimaš stalnega delovnega mesta. Moja želja je, da bi naša žaga še naprej obratovala in da bi tudi pri nas delali nekoč v zaprtih prostorih.

Franč Colarič:

Pri podjetju sem se zaposlil leta 1948 – pri nekdanjem LIP-u. K podjetju sem prišel zato, ker sem se poznal s tovarišem Petelinkarjem, takratnim mojstrom strojnice. Želel sem si lastno stanovanje in to da lahko sam preživljam svojo družino. Opravljal sem skoraj vsa dela na našem obratu od skladiščenja, strojnice in sedaj že 13 let delam na gatrju. Rad se spominjam svojih sodelavcev pa tudi svojih dobrih predpostavljanih, razen tega pa tudi lepega uspeha našega podjetja. Nerač pa se spominjam, če je kaj usodnega doletelo posameznika ali podjetje. Moja želja je, da bi naš obrat v Soteski še naprej obsojal in dajal zaslužek nam domačinom in tudi drugim ter da bi se tudi Soteški obrat še naprej izboljševal in moderniziral, sebi pa želim kot starejšemu delavcu, da bi kmalu odšel v pokoj, čeprav še nimam zadosti let delovne dobe.

V glasilu so poskrbeli tudi za smeh:

KAJ JE ...

LJUBEZEN – to je livada, na kateri se pasejo osli

ZAROKA – prijeten uvod v dolgočasno knjigo

POROČNI DAN – je dan med "smeti" in "morati"

ŽIVLJENJE – je risba brez radirke

PRILOŽNOSTNI NAKUP – nekaj, kar več stane, kot je vredno

PEŠEC – je moški, ki ima ženo in odraslo hčerko, nima pa treh avtomobilov

TAJNICA – je prijetna mlada dama, ki se uči na naše stroške
pravega pisanja in si pri tem išče moža

RABAT – pribitek na najvišjo ceno

pri Toplicah.

